

RomanoVodi

romská duše

číslo	červen 2007	
06	ročník V	cena výtisku 20 Kč

**Jarmila Balážová
získala prestižní ocenění**

Jak se žije Romům v Břeclavi

Ohlédnutí za Khamorem 2007

RomanoVodi

Hledáme mladé talenty!

Hledá se: herec, sportovec, zpěvák, muzikant, tanečník, šachista, sběratel, malíř, básník, sochař, motorista, chalupář, zahradník, chovatel, kutil, fotograf, videoamatér, modelář, přírodovědec, kouzelník, kulinář, astrolog, věstec...

Zn: Tak se ukaž!

P. S.: Napíšeme o vašem příběhu a společně budeme inspirovat další mladé lidi!

Pokud znáte někoho, jehož povolání, záliba vás oslovila, dejte vědět na adresu Romea, o. s., Žitná 49, 110 00 Praha 1, tel./fax: 257 329 667, nebo na e-mail: romea@romea.cz.

Str. 1: obsah, editorial**Str. 2–3: události**

- Romské organizace jsou pobouřeny výroky Tomáše Hirta
- Romové byli loni v ČR a na Slovensku podle AI diskriminováni
- Ministři zatím antidiskriminační zákon neschválili
- Zlepšit situaci Romů mohou jen komplexní změny

Str. 4–5: rozhovor

Na letošním festivalu Khamoro vystavovala romská výtvarnice Katarzyna Pollok. Barevná plátna, cizokrajné motivy a orientální ornamenty naznačují, že autorčiným domovem je nejspíš Indie, umělkyně však pochází z Ukrajiny a žije v Berlíně.

Str. 6–7: reportáž měsíce

O situaci Romů na Vsetínsku jsme už psali, existuje však nějaký další Vsetín, nebo dokonce další Vsetiny? Naše reportérka se vydala do Břeclavi, kde ledacos naznačuje podobné problémy.

Str. 8–9: pod povrchem

V Praze se letos už podeváté konal světový romský festival Khamoro. V programu se kromě účinkujících z České republiky představili také hudebníci a tanečníci z desítky dalších zemí. Kromě tradičních hudebních vystoupení se mohli zájemci zúčastnit dvou seminářů, vidět zajímavé výstavy nebo se naučit tancovat flamenco.

Str. 10–11: komentovaná událost, anketa

Roku 1995 dala česká vláda na místě bývalého koncentračního tábora v Letech zbudovat pomník a od té doby každoročně otevírá otázku nákladů na případné přesunutí vepřína, toleruje rasistické reakce populistů, kteří se otázku uctění památky umučených lidí snaží smést ze stolu, a nakonec nechá celou věc zapadnout mezi jinými zprávami z léta.

Str. 12: zprávy ze světa

- Romové na Balkáně čelí nevzdělanosti i hladu
- V Itálii chtějí stavět domy pro Romy
- Zemřel romský vědec Vania de-Gila

Str. 13: komentář

Školy by se měly co nejdříve probudit a začít řešit šikanu. Na každé škole je přece někdo neoblíbený či jinak „postižený“, na jehož úkor je prima dělat „legrácky“. A to už je šikana, která by se měla začít řešit co nejdříve.

Titulní obálka: foto Aleš Vlachovský

Str. 14–16: rozhovor

Šéfredaktorka našeho časopisu Jarmila Balážová obdržela 24. května nejprestižnější žurnalistické ocenění v České republice, Novinářskou cenu Karla Havlíčka Borovského. Z rozhovoru s ní pochopíte, jakou spoustu práce má za sebou a že jí cena právem náleží.

Str. 17: literatura

Současná romská autorka Ilona Ferková realisticky zobrazuje dnešní svět Romů se všemi jeho nástrahami a problémy.

Str. 18: sport

Dvacetiletý Rudolf Pokuta hraje od šesti let fotbal za FK Dukla Praha, v současné době dokonce za „A“ mužstvo. V patnácti letech byl prohlášen pražským fotbalovým talentem roku.

Str. 19: našima očima

Mladí lidé se povětšinou neumějí dobře vyjadřovat ve svém rodném jazyce. Mohou za to média, rodiče či počítačová kultura?

Str. 20: putování za romskou duší

Ladislava Gažiová se narodila na východním Slovensku a nyní žije v Praze. Na jaře tohoto roku byla vybrána mezi deset nejlepších mladých umělců v Evropě v soutěži Sovereign Art Prize 2007.

Str. 21: hudební recenze

V Rokycanech, odkud pocházejí i známi Kale, se objevila další skupina, Le Čhavendar. Od prvních tónů alba dokážou vykouzlit náladu spontánní uvolněnosti, ve které se mísí radost, rytmické souznění a zpěvnost.

Str. 22:

Na základní škole Havlíčkově náměstí v Praze 3 proběhl bezplatný kurs pro uchazeče se zájmem o ukončení základního vzdělání.

Str. 23:

V dnešní, čtvrté části seriálu se dočtete o romských kovářích, kotlářích a zvonkářích. Zpracování kovu, znalosti a dovednosti si předkové Romů přinesli už ze své indické pravlasti.

Str. 24–25: kulturní střipky

- Zaniklý svět českých Romů a Sintů
- Festivalové léto
- Gypsy celebration posedmé
- Naladte si Terno

Zadní obálka: Jiří ARBE Miřnovský

Milí čtenáři,

neuvěřitelně, co nám červen zase přinesl – zážitky vskutku roztočivé. Některé veselé, některé méně. Nebudu vám líčit vlastní story z oslavy narozenin dvou kamarádek, které se rozhodly, že my všichni musíme přijít v maskách dokonale vycházejících z filmových postav. Bylo to veselé, obzvláště, když se ocitne Lara Croft, Kleopatra a Pirátka z Karibiku v pět ráno na Václavském náměstí. Myslím, že byste se skvěle pobavili i vy, ale já se teď soustředím na obsah čísla a zážitky spojené s materiály uvnitř. Začnu příjemným: do Prahy se na týden sjelo spousta hudebníků, muzikantů, odborníků a novinářů, aby se zúčastnili různých částí světového romského festivalu Khamoro. Jeho program a upozornění na vskutku zajímavé koncerty jsme nabídli coby mediální partneři akce již v minulém čísle. Nyní přinášíme dvoustranu ohlednutí za tím veselým týdnem, který přinesl spoustu nových kontaktů a setkání. Zaujala mě především španělská dvojice – tanečnice flamenka Francesca Grima a její manžel Andrej Vujičić, perkusionista, skladatel a umělec-ředitel souboru Etnikafe. Všimla jsem si jich již loni, hráli totiž v rámci Khamora v Roxy a následně účinkovali v Lucerně v programu galakonzertu. Letos přijeli, aby společně vedli workshop flamenka. Byl nabitý, takže dostat se tam znamenalo v podstatě od počátku mizivou šanci. Mluvila jsem ale s oběma, dojem naprosto jednoznačně pozitivní ještě zvýšili pozváním do Španělska. Do nabitého programu na konci května a začátku června se bezpečně trefila těž premiéra očekávaného českého filmu režiséra Jiřího Vejdělky s názvem Romy. Skvělé herecké výkony ústřední dvojice Mariána Labudy (Rom) a Bolka Bolívky (jeho nejlepší přítel – Nerom, i když se tváří a chová romsky víc než všichni skuteční „Romáci“ uvnitř) se očekávaly, ovšem třetí největší postava ztvárněná čtyřicetiletým Vítezslavem Holubem z Brna velmi příjemně překvapila. Řada lidí se shoduje, že podal výborný výkon, zvláště zvážte-li, že jde o neherce, mladého muže, který hrál ve filmu poprvé. Pro Romano vodi navíc Romy představuje další příjemný bonus – Vojta Lavička známý z Gipsy cz, navíc působící v občanském sdružení Romea, složil pro film hudbu. Obsah tohoto čísla nám nedovolil se Romingu věnovat a odbýt ho pár řádky rozhodně nechceme. Připravujeme velký materiál, jehož součástí se stane i rozhovor s Bolkem Polívkou, Víťou Holubem, samozřejmě Mariánem Labudou a několika Romy, kteří si ve filmu zahráli.

Zpět k tomuto číslu Romano vodi. Najdete v něm i rozhovor se mnou. Trochu netradiční, víďte? Zpovídal mě kvůli vám právě Vojta Lavička a zajímaly ho moje pocity při získání prestižní Novinářské ceny Karla Havlíčka Borovského, kterou jsem získala v květnu. Lenka Kučerová tentokrát zamířila do Břeclavi a jejího okolí. Dlouho se totiž šířila správa, že breclavský starosta má v souvislosti s Romy velmi blízko k řešení vicepremiéra Jiřího Čunka. Mimochodem v době uzávěrky čísla se objevila nová, velmi potěšující informace. Tedy, jak pro koho potěšující... Podle šetření veřejného ochránce práv v případě vystěhování romských obyvatel z pavlačového domu ve Smetanově ulici ve Vsetíně se vsetínská radnice dopustila v případě vystěhování tamních Romů mnoha pochybení. Připomeňme jen, že v té době vykonával funkci starosty nynější vicepremiér Jiří Čunek. Celou zprávu ombudsmana naleznete na www.romea.cz. V dalším čísle navíc přineseme rozhovor s Otakarem Motejlem. Vidíte, už jsem zase na konci, a chtěla jsem vám toho tolik napsat. No, tak jen to, že mě Eva Davidová poprosila, abych trochu propagovala její rubriku o romských řemeslech a abych o ní psala (známe se už dlouho) jako o míri pheň. Za mištes, Evo, sar kames. A vy, vy se mějte krásně a nezapomeňte, že pokud znáte někoho zajímavého, talentovaného, s pohnutým životním osudem nebo prostě jen interesantního, napište nám o něm. Hezké léto!

P.S.: Jo a ta fotka od Marie Benešové s šátkem na hlavě, jako by to bylo roští, a s vytřeštěnými očima, jako bych viděla Yettiho, tak je prý „sranda“. Prý člověk sám sebe nesmí brát moc vážně. Tak jo!?

Jarmila Balážová

Krátce:Toužim,
3. 5. 2007

Občanské sdružení Český západ získalo k 1. květnu od zastupitelstva města Toužim do pronájmu nové prostory pro Odpolední klub na náměstí Jiřího z Poděbrad. Klub je otevřen denně zhruba od 12.30 do 15.00 hodin pro romské děti z Dobré Vody a jejich kamarády ze školy.

Praha,
4. 5. 2007

Sněmovní podvýbor pro vyznamenání doporučil k udělení státního vyznamenání romského aktivistu Jana Ráče. Doporučení podvýboru musí ještě schválit dolní komora sněmovny. O tom, kdo ocenění nakonec získá, rozhodne prezident Václav Klaus.

Malmö,
8. 5. 2007

Odškodné 200 000 švédských korun (asi 600 000 Kč) zaplatí celkem 27 Romům majitel kempu ve švédském Malmö jako odškodné za to, že je před třemi lety diskriminoval. Romové si předem telefonicky ověřili, že je v kempu místo. Přesto jim jeho majitel zabránil ve vstupu, ačkoli dalším návštěvníkům, kteří přijeli později, ubytování poskytl bez problémů.

Brno,
10. 5. 2007

Brněnští politici připravují program na zlepšení života Romů. Měl by se zaměřovat především na sociálně slabé rodiny, které se chtějí vymanit ze sociální pasti, a na děti a mládež. Skupina, která na programu pro Romy pracuje, chce v první řadě změnit vzdělávání dětí. Další část programu se má soustředit na neplatiče nájemného.

Ostrava,
10. 5. 2007

Lichva mezi ostravskými Romy je na ústupu díky terénní práci policejních asistentů z občanského sdružení Vzájemné soužití. Čtyři romští asistenti navštěvují s policejním doprovodem sociálně vyloučené rodiny a radí jim jak čelit trestné činnosti. Loni pomohli nejméně 1300 lidem z Přívozu nebo Vítkovic, kteří se na ně obrátili kvůli úvěrovým podvodům, nenásilné lichvě nebo distribuci drog.

Havel: Čunkův postoj k Romům je společensky a historicky nebezpečnější než jeden úplatek

Praha, 11. 6. 2007

Bývalý prezident Václav Havel se v týdeníku Respekt vyjádřil ke kauze vicepremiéra Jiřího Čunka. Podezření z korupce je podle něj relativně jednoduchým kriminálním případem, který se dříve nebo později nějak vyřeší. Daleko závažnější a společensky a historicky nebezpečnější je však podle exprezidenta Čunkův postoj k romské menšině. „S Romy je to horší, nalézá to společenskou podporu, mnoha lidem se ulevilo, že někdo (Čunek) se nebál říct, že Romové dělají nepořádek, a rozhodl se je deportovat. To je společensky a historicky nebezpečnější než jeden úplatek,“ poznamenal exprezident.

Podle exprezidenta měl Čunek už dávno odstoupit nebo být odvolán.

Vláda konečně schválila návrh antidiskriminačního zákona

Praha, 11. 6. 2007

Antidiskriminační zákon, který má zajistit rovný přístup ke vzdělání, práci, zdravotnické péči, sociálním výhodám či bydlení bez ohledu na věk, rasu, sexuální orientaci, zdravotní postižení, jazyk a náboženství, míří konečně do sněmovny. Předlohu schválila na svém zasedání vláda. „Tím tato vláda plní závazky, které nesplnily vlády v minulém volebním období,“ řekla novinářům ministryně bez portfeje Džamila Stehlíková (SZ). Předloha je podle ní výsledkem kompromisu a dlouhých jednání. Výsledkem je prý dobrá, pružná norma, která umožní občanům účinně se bránit diskriminaci. Kvůli neexistenci normy hrozí Česku sankce EU. Zákon chráníci

před diskriminací měla Česká republika přijmout už při svém vstupu do Evropské unie před třemi lety. Stehlíková je přesvědčena o tom, že ochranu proti diskriminaci je potřebné uzákonit, i kdyby to Brusel nevyžadoval – stát tento zákon podle ní dluží především svým občanům. Praha prý kvůli neexistenci zákona čelí čtyřem správním řízením. Pokud by se případ dostal před Evropský soudní dvůr, mohla by země dostat pokutu v řádu desítek milionů korun, varovala Stehlíková. Zákon má usnadnit i případné dokazování nerovného zacházení. Nerozšiřuje vymezení diskriminace, jak ho nyní upravují české zákony. Pokud zákon schválí parlament a podepíše prezident, měl by začít platit od začátku příštího roku.

Romové byli loni v ČR a na Slovensku podle AI diskriminováni

Londýn/Praha, 23. 5. 2007

Romové v České republice a na Slovensku loni čelili vážné diskriminaci v přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, ubytování či zaměstnání. Ve své letošní výroční zprávě to uvedla organizace na ochranu lidských práv Amnesty International (AI).

na pomoci státu, měst či charitativních organizací. AI také připomněla rozhodnutí české vlády z května, které kritizuje doporučení ombudsmana z roku 2005, podle nějž by měl být vypracován zákon, který by zajistil kompenzace ženám sterilizovaným bez jejich souhlasu. Ve zprávě se zmiňuje i o napadení současné poslankyně Kateřiny Jacques policistou.

Romové a další ohrožené skupiny v ČR podle AI byly údajně i terčem špatného zacházení ze strany policie a rasistických útoků.

AI se ve svých tvrzeních odvolává mimo jiné na zprávu komisaře pro lidská práva Rady Evropy, podle níž prý romské děti byly v ČR i na Slovensku neospravedlnitelně umísťovány do zvláštních škol pro děti s duševními problémy.

Organizace ale připomněla i loňské rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, který odmítl stížnost 18 mladých Romů z Ostravska na údajnou diskriminaci při vzdělávání. Soud sice uznal, že žaloba je založena na některých vážných argumentech, ale dospěl k závěru, že pravidla pro přijímání do českých zvláštních škol nemají rasový podklad.

S odvoláním na materiály OSN ve své zprávě organizace také uvedla, že téměř 75 procent slovenských romských domácností je závislých

Romské organizace jsou pobouřeny výroky Tomáše Hirta

Plzeň, 9. 5. 2006

Zástupci několika romských organizací působících v Plzeňském kraji zaslali otevřený dopis řediteli nevládní organizace Člověk v tísni Šimonu Pánkovi. Jedná se o reakci romských organizací na článek uveřejněný v Mf DNES (článek naleznete rovněž na www.romea.cz), jehož autor Tomáš Hirt je ředitelem pobočky této organizace v Plzni. Romové jsou pobouřeni, jakým způsobem se zástupce této organizace vyjadřuje o Romech v České republice.

„Podle našeho názoru je zcela nemožné a nepřijatelné, aby se Tomáš Hirt, jen na základě svého akademického titulu v oboru antropologie, vyjadřoval k romské problematice. Akademický titul ho totiž neopravňuje k tomu, aby příslušníky této národnostní menšiny degradoval na tu nejnižší možnou úroveň,“ uvádí se v otevřeném dopise.

Hirt podle signatářů dopisu snižuje romskou důstojnost veřejně prezentovaným pseudovědeckým názorem, ve kterém zpochybňuje existenci Romů jako národnostní menšiny nebo evropského národa.

„Pan Tomáš Hirt podle nás snížil význam a prestiž celé Vaší organizace, která vykonala mnoho dobré práce. I přes dobré a ušlechtilé úmysly mnoha vašich pracovníků, Romové ztratili důvěru k této organizaci,“ píše se v dopise.

Cílem tohoto otevřeného dopisu je mimo jiné podnítit i další Romy žijící v ČR, aby se proti takovým názorům, které hlásá Hirt, bránili a vystupovali proti nim.

Proti názorům Tomáše Hirta protestovali již dříve např. Karel Holomek, Jana Horváthová i další romské osobnosti.

Zlepšit situaci Romů mohou jen komplexní změny

Brno, 6. 6. 2007

Změny, které by pomohly zlepšit sociální situaci Romů, musejí být podle občanských sdružení spolupracujících s touto menšinou komplexní. Měly by mimo jiné řešit bydlení Romů, aby nekončili v drahých ubytovnách, a také by měly těmto lidem umožnit pružnější způsob práce.

Zástupci sdružení v uplynulých měsících udělali průzkum, který mapuje, jakou váhu mají v romských domácnostech příjmy a jak v nich funguje tok peněz. Výzkum se uskutečnil formou rozhovorů ve 33 romských rodinách. Výsledky potvrdily podle jednoho z autorů, Petra Víška ze Socioklubu, už dříve známá fakta.

Romové se orientují na rychlou spotřebu. Každý měsíc vydají dvakrát tolik, než vydělají či dostanou na dávkách, a zbytek si musejí vypůjčit od někoho jiného z rodiny, kdo má výplatu v jiném termínu. Jakmile obdrží svou mzdu či dávky, peníze vracejí. V širší rodině takto funguje neustálé půjčování a zadlužování.

Vydělané peníze navíc vydávají často neohospodárně. Děti například mnohdy dostávají do školy na svačtinu bagety, ačkoliv jsou dražší než doma udělané jídlo. Oběd, který se nesní, se vyhodí, protože ohřívání jídla je podle romské tradice špatné či jedovaté, popsal Víšek.

V romských rodinách navíc funguje silná solidarita. Znamená, že když si někdo z rodiny najde zaměstnání, zůstane mu nakonec stejně peněz, jako kdyby nepracoval, protože jeho příjmy se v široké rodině dělí. I proto se chtějí nyní občanská sdružení zaměřit více na celé rodiny. Teprve když začne

pracovat více členů domácnosti, projeví se to na jejich ekonomické situaci, domnívají se sdružení.

Průzkum byl součástí projektu Mikrobus, jehož cílem je pomoci Romům s hledáním práce. Projekt běží od roku 2006 a skončí za rok. Personalisté, kteří za tu dobu budou s Romy pracovat, pak shrnou své poznatky do závěrečné zprávy. Její součástí budou i doporučení na změnu legislativy, uvedla koordinátorka Mikrobusu Svatava Vaculová. Podle ní by například bylo potřeba, aby se v České republice zvýšil rozdíl mezi sociálními dávkami a minimální mzdou.

Projekt Mikrobus realizuje společně s partnery Drom romské středisko a odehrává se v sedmi městech včetně Brna. Od roku 2006 se podařilo najít práci asi 120 Romům. Podle Vaculové se personální poradci budou nyní více soustředit na to, aby si zaměstnaní práci udrželi.

Foto: Lenka Kučerová

Krátce:

Lety,
13. 5. 2007

Romové uctili památku obětí nacismu nedaleko bývalého protektorátního sběrného tábora pro Romy. Pietní akt narušilo pět členů Národní strany, které policie nakonec od památníku vykázala.

Bukurešť,
22. 5. 2007

Rumunský prezident Traian Basescu se omluvil novinářce, kterou v rozrušení nazval „smradlavou cikánkou“. Urážku nahrál mobilní telefon reportérky a prezidentova slova se dostala do vysílání místní televize.

Praha,
28. 5. 2007

Nově otevřená konzervatoř Emila Ščuky zahajuje činnost od nového školního roku dne 1. 9. 2007. Hlásit se mohou uchazeči s mimořádným talentem na adrese: Konzervatoř Dr. E. Ščuky, Václavské náměstí 17, 110 00 Praha 1.

Most/Praha,
28. 5. 2007

Sterilizace žen bez jejich souhlasu je trestný čin. K tomuto závěru dospělo Okresní státní zastupitelství v Mostě, které prošetřovalo případ sterilizací dvou žen z Krupky a Mostu-Chanova v mostecké nemocnici. Podle ochránců lidských práv jde o průlomové rozhodnutí.

Praha,
30. 5. 2007

Vláda zatím neschválila návrh antidis-kriminačního zákona, který má zajistit rovný přístup ke vzdělání, práci, zdravotnické péči, sociálním výhodám či bydlení. Projednávání předlohy, která má ochránit před diskriminací kvůli sexuální orientaci, zdravotnímu postižení, jazyku, náboženství či majetku, bylo přerušeno a vláda se k němu vrátí na některé z příštích schůzí.

Aktuální romské zpravodajství
naleznete na

romea.cz

Hledám most mezi kulturami

Orientální nádech dala letošnímu festivalu Khamoro díky svým obrazům romská výtvarnice **Katarzyna Pollok**. Při pohledu na plátna desítek barev, cizokrajných motivů a ornamentů se kdekdo podiví nad tím, že autorčiným domovem je namísto očekávané Indie Polsko. Původem Ukrajinka již nyní přes dvacet let žije v Berlíně a její dílo je známo ve většině evropských zemí, v Austrálii či Indii.

Projela jste díky své profesi řadu zemí, v některých z nich jste strávila podstatnou část života. Které místo považujete za svůj domov?

Jsem Evropanka a evropská kultura je samozřejmě také mojí kulturou. Ale byla jsem v Indii, Indie je pro mě něco jako domov. Samozřejmě tamější kultura je naprosto odlišná od mé, ale při pobytu tam jsem měla pocit, že k této kultuře patřím o trochu víc. Ale není to jenom a pouze o kultuře. Indie má však pro mě velice specifický význam, je to domov mých předků.

Kvůli nim jste odjela do Indie?

Ano, přibližně před deseti lety, kdy jsem chtěla blíže poznat region a kulturu mých předků. Velice zajímavé bylo, že jsem dlouhou dobu nic netušila o své romské identitě. Můj otec o tom totiž vůbec nemluvil. Když jsem byla malá holka, máma mi občas řekla něco v tom smyslu, že jsem jako můj otec. V té době jsem se těmito otázkami pochopitelně nezabývala. Jednoho dne jsem ale začala pátrat po svých kořenech a zeptala jsem se otce na informace o naší rodině. Bylo pro něj velice těžké mluvit o svých zážitcích z holocaustu v Polsku a Německu. Vůbec jsem do té doby nevěděla o traumatických a posttraumatických zážitcích. Právě to byl pro mě okamžik, kdy se cosi zlomilo a v mém životě začalo něco nového. Pokoušela jsem se najít své kořeny, což samozřejmě nebylo vůbec nic lehkého. Jako první jsem tehdy navštívila Izrael právě kvůli holocaustu. Ale tam jsem si řekla: „O.K., ale ty tu nejsi proto, že bys byla Židovka, ale kvůli lidem, které postihl holocaust.“ Tehdy jsem si uvědomila, že musím jet do Indie, abych se také dozvěděla něco o svojí kultuře. A to je myslím pro Romy velmi důležité, to vědomí společného pozadí, které nás spojuje. Nejsme sice Indové, ale toto máme společné.

Setkala jste se v Indii přímo s Romy?

Ano, nějaké jsem potkala. Žili jako travelleři a potkávala jsem je na ulici, koupila jsem si u nich například tuto sukni, co mám na sobě. Vyrobita ji skupina Bandžára, která prodává podobné věci. Mají tam spoustu skupin, které žijí jako nomádi, a jsou tedy pořád na cestách. Někdy se mi s nimi dařilo velice snadno navázat kontakt.

Do Indie vás zavedla i touha porozumět tamní symbolice barev, kterou nyní uplatňujete ve své tvorbě.

Ano, barva je totiž v indické symbolice velice důležitá, ženy mění barvy každý den, protože každá z barev má specifický význam. Je rozdílné nosit zelené sáři nebo červené. Červená barva signalizuje, že se budete dvát. Je to něco jako jazyk. Černá v Indii není in. Možná se to změní, protože už i v Indii je nyní patrný vliv Západu, Indie mu vlastně otevírá dveře a mnoho věcí se mění.

Kromě Indie je častým motivem vašich obrazů holocaust. Jak se vám daří sdělovat ho lidem výtvarnou cestou?

Je to těžké. Je to ale pro mě nový způsob, v němž se pokouším vyjádřit zkušenost holocaustu. Používám techniku koláže, díky níž jsou obrazy

Zdroj : www.katarzynapollok.de

Zdroj : www.katarzynapollok.de

Foto: Radka Steklá

s tímto tématem vizuálně více spojené. Když jsem je vystavovala v lednu ve Stockholmu, součástí byl v jedné škole workshop na téma holocaust. Myslím, že nejdůležitější je učit mladou generaci respektu k jiným kulturám a náboženstvím. To bychom měli učit všude po celém světě. Není dnes lehké objasnit holocaust, protože tolik z identity bylo v průběhu druhé světové války zničeno. Pro mě jako pro dítě otce, který holocaust přežil, není dnes vůbec lehké najít místo v tomto světě a už vůbec není lehké mluvit o tak negativních zážitcích. Proto jsem našla tento způsob pro své obrazy, v nichž se snažím zkušenosti pozitivně přetřansformovat. Jde o jakési umění s hledáním identity. Bez zkušeností mé rodiny s holocaustem bych se asi nikdy tolik nezabývala pojmem multikulturality.

Jak na obrazy reagovalo publikum v různých zemích?

V Indii například, kde jsem mluvila s muslimy, jsem viděla, jak poznali a vnímají jeden z motivů na obrazech – Fatimu. Pro obě strany, jak pro muslimy, tak pro Židy, je symbolem ochrany. Jak Židé, tak muslimové vykřikovali: „Ó ano, to je přece...“ O to mi jde a je velice zajímavé sledovat reakce lidí. Vlastně takto hledám mosty mezi kulturami.

Takový most se pokoušíte vytvářet i mezi romskou kulturou a okolním světem. Romové ale nejsou příliš populární skupina. Narážíte kvůli tomu?

Ano, mám špatné zkušenosti, ale neděje se to moc často. Lidé někdy dokážou být velmi agresivní. Nejsem sice Židovka, ale přesto velice často i vůči sobě pociťuji antisemitismus a „antiganismus“. Ale co můžete dělat s takovými lidmi?

Vzhledem k mým zkušenostem není lehké žít v Německu. Měla jsem problémy s neonacisty, volají mi na mobil, házejí mi do schránky dopisy. To opravdu nejsou příjemné věci. To je taky

Zdroj : www.katarzynapollok.de

důvod, proč jsem si hledala nový domov. Myslím, že bychom potřebovali někoho, kdo by říkal děje se to a to, diskriminace a rasismus, a to nejen ze strany neonacistů, ale i velice vzdělaných lidí.

Nejasná zpráva o Romech kolem Břeclavi

Když se řekne Břeclav a Romové, vybaví se možná občasné zprávy o problémech „bílých“ občanů s romskými výrostky kolem „šoppingcentra“. Ale i Romové mají problémy s „bílými“, čti s radnicí. Nicméně tyto informace si radnice pečlivě střeží.

Tradiční místo, tradiční rodina

První Romy potkávám hned v parku nedaleko nádraží. Hlouček asi deseti občanů hlučně diskutuje. „Prvního musíme jít pryč,“ mává rukama matka s kočárkem. Zajímám se o problém. Prý bydlí v ubytovně Gu-motexu. Jenže tu koupil prý nějaký Angličan a na červen už jim neprodloužil smlouvu. Vietnamci prý mohou zůstat. Slibuji, že se odpoledne stavím. Hlouček se rozchází, zůstává pán o holi. Jmenuje se Polák. Bydlí v domě, který si už před lety koupil. Zadlužil se, ale má kde bydlet. Ostatním Romům by rád pomohl. „Město by Romy mělo rozmístit mezi bílé. Nedělá dobrotu, když jsou spolu,“ říká téměř pogadžovsku. Také mezi gadži bydlí. Paní na lavičce, také Romka, mi hrozí holí. Nelíbím se jí. Když vytáhnu foťák a slušně se zeptám ochránce ohrožených Romů, jestli si ho mohu vyfotografovat, pán přikývne. Paní zamává holí a zavolí: „Nefoťte ho a vypadněte.“ „To je manželka,“ hlesne pán. Mám po fotce.

Místo nahoře

Na radnici mám sraz s místostarostou ing. Pavlem Dominikem a velitelem městské policie Zdenkem Hermanem. Původní záměr mluvit se starostou Dymem Piškulou se po několik týdnů nezdařil. Břeclavský Čunek, jak se mu přezdívá, je prý velmi zaneprázdněn, jindy má dovolenou. Začnu mluvit o skupince u nádraží. Jenže zástupce města ani zástupce policie o nějaké ubytovně v popsané lokalitě nemají ani „páru“. Ano, Romy tu mají. Bydlí prý na různých místech. Nelze tu mluvit o nějakém ghettu. Ale většinou se scházejí právě v parku u nádraží a také u „šoppingcentra“. „Tam bývaly problémy, protože tlupy romských výrostků přepadávaly lidi a kradly. Podařilo se nám ty skupinky eliminovat. Už se to tam neobjevuje. To samé na nádraží, jezdí tam městská policie. Je teď klidnější období. Ale vyrůstá další skupina,“ říká velitel policie.

Radnice vnímá problém zejména jako často nedostatečnou zodpovědnost rodičů. Děti trpí záškoláctvím. Při velkém počtu zameškaných hodin jde věc k soudu. V jedné rodině byli dokonce oba rodiče nepodmíněně odsouzeni. Pokud odvolací soud rozsudek potvrdí, děti si snad prý rozeberou příbuzní. Mimochodem však prozradí, že některé romské děti skončily v ústavech. Radnice si na tomto postupu zakládá. V Břeclavi mají také jednoho romského policistu, což je velká výhoda. Více se jich ovšem nepodařilo najít.

Sublimace Romů

Ptám se na adresy romských rodin. Nejvíce Romů prý žilo ve třech domcích v ulici Na Řádku. Domy byly zbořeny, výsledkem sanace byla totální devastace a zejména razítko „hygieny“ o naprosté nevhodnosti k bydlení z hlediska zdraví. „Kam Romové odešli?“ ptám se. „Těžko říci, kam šli, někteří skončili v bytech čtvrté kategorie, které jsme zbudovali. My máme povinnost nabídnout jim náhradní bydlení, tak to vždy činíme. Nicméně ani jim se do těch bytů nechce. Jsme přesvědčeni, že to není proto, že by ty byty byly nějaké ponižující nebo neobyvatelné. Je to velmi

Domek Danihelových v Lanžhotě, jde o totálně zchátralé stavení

jednoduché, strohé ubytování. Nicméně já si myslím, že jim – Romům – vadí, že jsou vystrčeni na okraj města, a to pro ty jejich spády a reje je už trošičku mimo mísu, oni jsou rádi v tom centru. Někteří skončili tam, jiní se rozptýlili u svých známých, někteří si koupili domeček...“ popisuje místostarosta. Ptám se na adresu domečků. Zástupce města pokračuje: „Nedávno jsme byli osočeni starosty z Lanžhota a z okolních obcí, že my jako město můžeme za to, že si u nich v obci Romové koupili barák. Tak jsme jim vysvětlovali, že my můžeme pouze za to, že jsme jim tady jejich bydlení znemožnili. Pro nás ten problém končí, když oni opustí ten byt či dům, který jsme chtěli uvolnit... my jim nabídneme byt čtvrté kategorie. Jestli ho přijmou nebo nepřijmou, je jejich věc. Místostarosta popře, že by Romům na jejich domky dali půjčku, jak je obvyklé, když se chce obec Romů zbavit a odstěhovat je pryč.

Ke zmíněným bytům čtvrté kategorie dodává: „Oni dluží i tam. Ani to je nepřímé ke zlepšení platební morálky. Nájem je naprosto symbolický.“ „Kolik?“ ptám se. Odpověď zní: „Já si myslím, že je to kolem pětistovky měsíčně.“

Adresa JZD

Do bytů čtvrté kategorie si pro jistotu беру taxík. Naštěstí. Od oblíbeného parku to mají Romové čtyři kilometry. Řidič je hodně nakrátko ostříhaný, podle vzhledu přiřaditelný k odpůrcům Romů. „Já jsem nebyl rasista, než jsem začal taxi-kařit,“ začne povídat po „nakopnutí“ slovem Rom. „Ale běžte se v noci podívat na nádraží. Jsou tam s dětmi, co sotva chodí a kradou, co se dá. Zrovna před chvílí tam ukradli kufr.“ Prý je o strach jít za tmy parkem. Z něj – z řidiče – mají ale respekt. Po čtyřech kilometrech jízdy brzdí. „Je to bývalé JZD,“ upřesňuje tu čtvrtou kategorii. Stavíme u někdejšího kravína, možná prasečáku.

„To je síla,“ říkám si, když vcházím do bývalého hnojiště. Místo něj je tu několik umyvadel. Kóje na krávy nahradily příčky mezi byty-pokoji. V temné chodbě se mihne drobná Romka. Oslovuji ji. Dovoluje mi vyfotit její příbytek. Je to pokoj do dvaceti metrů čtverečních. Malinká okna jsou zakryta červenou záclonou. K Romce se tulí asi pětiletý klouček. Chodbou přijíždějí na trosce kočárku dva kluci. Za sebou táhnou holčičku, možná sestru. Je roztomilá jako většina romských princezen.

Paní je smutná. Tady odtud prý nemá šanci se nikdy dostat. Jo, někteří Romové si opravdu koupili domky, o původu peněz na domky odmítá mluvit. Nechce prý nikomu uškodit. Ptám se ještě na výši nájmu. „Osmnáct set šedesát,“ odpo-

Místostarosta ing. Pavel Dominik z Břeclavi považuje byty „čtvrté kategorie“ za dostatečnou náhradu

vidá a ukazuje mi složenky. V taxíku se ptám taxikáře na to, kde ti neplatíči vzali na domky. „Říká se, že to byly exekuce a náš starosta je koupil. V Lanžhotě jsou z toho zoufalí.“

Co se dá dělat?!

Lanžhot je milá klidná obec na samém jihu Moravy, jen několik kilometrů od Břeclavi. Pan starosta František Hrnčíř mě vítá se zjevnou nedůvěrou. Věc s přistěhoválymi Romy je už pro něj pasé. Prostě tu jsou a nic se nedá dělat. Je zřejmé, že o další medializaci nemá zájem. Odpovídá stylem zdatného tiskového mluvčího. Problémy s „břeclavskými“ Romy na úrovni řešení s policií tu nemají. „...To víte, jsou hlučnější, na to tu nejsme zvyklí.“ Jedna z rodin, Šarkezyovi, řádně platí, s druhou jsou jisté problémy. O způsobu nabytí domků údajně nic neví. Na plánu města mi však domky označuje. Není to daleko.

Vystěhovaní

Hned před radnicí potkávám mladý romský pár. Muž nese primalex. Hned další, koho tu potkám, je skupina tak deseti statných romských chlapů vedených odbarvenou Romkou. Zdravím a škemrám o schůzku. Nemají čas, pospíchají na autobus do Břeclavi. Budou prý na pěší zóně, tedy u „šoppingcentra“. Adresu druhé rodiny, Šarkezyových, identifikuji v řadě klasických podlužských domků podle otevřených vrat a uklízečích lítajících smetáků. Majitel smetáku je nahluchlý, volá dceru. Nataša, jemná, ale nervozní třicátnice mě chvíli nechá na dvorku plném železného šrotu a velkého černého ovčáka. Prý na moji návštěvu musí připravit maminku. Jsem vpuštěna. Uprostřed skomně zařízené místnosti sedí starší paní se spletným copem. Vypadá jak z dávných rytin. Hledí tupě před sebe, po tvářích se jí kutálejí slzy. Tvář jí odobává hejno much. „Maminka je slepá, má cukrovku, nemůže se hýbat, krmíme ji, potřebuje stálou péči.“ Nataša se střídá u maminky s ostatními členy rodiny. „Vystěhovali nás do těch údajných bytů čtvrté kategorie. Ale to byla hrůza, byli jsme tam měsíc.“ Na koupi domku, tedy tři sta tisíc, prý dostali hypotéku. Moc důvěryhodně to však nezní. „Určitě maminka měla nárok na náhradní byt vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu,“ usuzuje Nataša. Neměli nikdy žádné dluhy (což opravdu později doloží). Jen barák, ve kterém bydleli, byl údajně neobyvatelný. Stojí však dodnes. Mladý pár ve druhé malinké místnosti právě začíná malovat. Fotit nesmím. Chápu to. Na bydliště druhé vystěhované rodiny, jistě té „chlapské“, se ptám v hospodě. „Daníelovi bydlí v uličce za rohem, poznáte to podle zbořené zdi. Tudy tam chodí, to stavení patří totiž domku vedle, je to možná vejminěk.

Ten vedlejší dům je teď neprodejný.“ Majitel hospody příznává, že občas Romům nenaleje. Stejně jako místním, když dělají „bordel“. Obě romská stavení prý objevil a zaplatil jakýsi podnikatel Kučera z Valtic. „Radnice Břeclavi prodala barák, v kterém Romové bydleli, tomu Kučerovi...“ informuje úředník lanškrounské radnice, který nechce být jmenován. Další břeclavské rodiny skončily v Mikulově a dalších obcích.

Mimo pytel

Vzpomenu na rozhovor na radnici. Oba zástupci města a policie se shodli na tom, že „je nelze házet do jednoho pytle“. Příkladem je pan Josef Polák, jak později zjistím, shoda jmen s tím „v parku“ je zcela náhodná. Je to podnikatel ve stavebnictví a má malou hospodu. Jdu tam. Fasáda domku pana Poláka svítí na dálku. Hospoda je sice zavřena, ale podnikatel je přítomen. V průjezdu několik chlapů opravuje auta. Josef Polák si popovídá rád. Kdysi pracoval u technických služeb, ale po revoluci přišel o práci. Nechtěl jen tak čekat na dávky, tak si od technických služeb vzal „fekál“ a začal podnikat. Pak si zařídil stavební firmu, koupil baráček, zařídil hospodu. Ta mu „šla“ výborně. Teď je to prý špatné. Bili nechtějí chodit do hospody s romskou obsluhou, Romové na hospodu nemají peníze. Také zakázky od města se nehnou. „Já bych mohl a chtěl zaměstnat hodně břeclavských Romů, ale to bych musel mít na čem.“

Mali, sociálně vyloučení občané, děti z bytů čtvrté kategorie

Mimo pytel 2

Víťa Herák, zmíněný romský strážník městské policie, cucá se synem Víťou bonaquu pod slunečníkem u „šoppingcentra“. Jeho nadřízený velitel Herman mě už předem upozornil, že „Romové ho berou jako přeběhlíka k bílým a nic mu raději neříkají“. Rozhovor se v tom duchu odehrává. Mladý Víťa mě upozorňuje na obrovský nárůst drog mezi mladými Romy. Otec by rád větší finanční podporu pro kulturní akce místních Romů. Mezi řečí zdraví hlasitě Romy i Neromy. Chyba v řešení romského břeclavského soužití je na obou stranách. Romové jsou pasivní a Neromové málo tolerantní. Potřebuji ještě pár fotek, policista Víťa Herák mě vede sídlištěm do stinného dvora. Že jde o romský dvůr, poznávám podle visícího prádla a vyhřívajících se obyvatel. Jsou milí a zdá se spokojení. Prozatím. Chci splnit ranní slib „druhému“ Polákovi. Jenže o ubytovně Gumotexu nikdo neví. Ani můj taxikář, ani vrátný v továrně. Odjízdim tedy z města údajně „druhého“ Čunka. V hlavě mám spoustu otázek a žádnou dobrou odpověď.

Dům Josefa Paláka, romského podnikatele, je nejhezčí v širokém okolí

Foto: Aleš Vlachovský

Ohlédnutí za Khamorem 2007

Pražské sály a ulice opět ovládla romská kultura. Už devět let se nám každoročně představuje světový romský festival Khamoro. Ani letošní ročník se neměl za co stydět. V programu, který trval od 28. května do 2. června, se mimo účinkujících z České republiky představili také hudebníci a tanečníci z desítky dalších zemí. Kromě tradičních hudebních vystoupení se mohli zájemci účastnit dvou seminářů, vidět zajímavé výstavy nebo se naučit tancovat flamenco! Labužníci si pochutnali na romské jazzové dávce hudby, takzvaném gypsy jazzu, na své si přišli příznivci tradiční romské hudby díky dvěma koncertům nebo energickému hudebnímu průvodu centrem Prahy. Samozřejmě nesměl chybět ani galakonzert. Pojďme se tedy ještě na posledy ohlédnout za některými událostmi Khamora...

Workshop Flamenco

Lektory byli členové známé španělské skupiny Puerto Flamenco – Francesca Grima („La Chica“) a Andrej Vujičić, které mohli pravidelní návštěvníci festivalu vidět loni tančit přímo coby součást koncertů tradiční hudby a v rámci galakonzertu.

Francesca Grima „La Chica“ studovala u předních tanečnicků a choreografů (Manolo Marin, Matilde Coral, Carmelilla Montoya). Andrej Vujičić vystupuje především jako perkusionista, je uměleckým ředitelem, skladatelem a hráčem souboru Etnikafe.

Lekce tance flamenco proběhly ve dvou úrovních – začátečníci a mírně pokročilí ve Studiu Zambra a s podporou španělského velvyslanectví v Praze.

Redoutou se nesl gypsy jazz

Po tři dny se nám v jazzovém klubu Reduta v Praze představovaly osobnosti, které vstoupily do světa jazzu a skutečně mají posluchačům co nabídnout.

Houslista a zpěvák Titi Winterstein svou neuvěřitelnou nápaditostí přispěl k obrovskému rozvoji romské hudby v Německu. V jeho tvorbě uslyšíte nejen swing-jazz, ale i tradiční romskou hudbu maďarských a ruských oblastí a písně v romském jazyce.

Další ochutnávku představovala formace Marina Et Moreno Quartet z Ruska a Francie. Moreno (vlastním jménem Dominique Kempfer) byl převážně sólovým hráčem. Osudovým se mu stalo setkání s romskou zpěvačkou Marinou. Společně vytvořili uskupení, které prezentuje nový styl – směsí jazz manouche

a cikánských písní. Virtuózní hudebník Frédéric Belinsky, oceněný Národní konzervatoří v Paříži, patří bezpochyby k jednomu z nejlepších romských jazzových kytaristů své generace. Hrál pro takové osobnosti jako Michail Gorbačov, marocký král Mohammed VI. a mnoho dalších.

Večer s německými Romy a Sinty

Jak je zvykem, i letos byla část programu věnovaná Romům jednoho státu.

Tentokrát šlo o seznámení se s kulturou a historií německých Romů a Sintů. Promítaný dokument s názvem „Sejdeme se v ráji“ se dotýká okolností let 1943–1944, které v konečném důsledku vedly k vyhlazení většiny ze skupiny německých Romů a Sintů. Záběry, které ke konci války ušly zničení, tvůrci ve filmu kombinují s dobovými fotografiemi tábora a autentickým vyprávěním ženy, které se tehdy podařilo díky řízení osudu vyhnout transportu dětí do Osvětimi. Po promítání se přítomným představil Rajko Djurić, novinář, spisovatel a nyní poslanec srbského parlamentu za Unii srbských Romů, který večer završil odbornou přednáškou o historii a současnosti německých Romů a Sintů.

Francesca Grima a Andrej Vujičić

Foto: Marie Benešová

Energické defilé

Ke Khamoru neodmyslitelně patří průvod účinkujících městem. Můžeme říct, že spolu s gala-koncertem patří k nejatraktivnější částí festivalu. Ani tento rok průvod neodradilo střídavé počasí, a tak jsme mohli opět vidět exhibici pestrobarevných sukní, košil, šátků s blyštivými penízky a ozdobami. Slyšet jsme mohli hudbu z různých zemí. Nejvíce Pražany a jiné návštěvníky metropole nadchly tradiční balkánské trubky nebo indická tanečnice. Průvod se během cesty několikrát zastavil, aby svým tancem a hudbou všechny kolemjdoucí upozornil na to, že Praha právě dýchá romskou kulturou víc než kdykoliv jindy. Lidé je odměňovali velkým potleskem.

Koncerty tradiční hudby

V hudebním klubu Roxy se příznivcům tradiční romské hudby představily kapely, které nenechaly nikoho chladným. Ve čtvrtek ukázala svoje umění kapela zvučného jména – Dhoad Gypsies of Rajasthan z Indie, která udivovala svým rytmickým bubnováním a kouzelnou indickou tanečnicí. Dále se předvedla česká kapela Kale, Miro Ilo z Ukrajiny a modernější Šukar ze Slovinska. V pátek jsme měli možnost vidět a poslechnout si Ando Drom z Maďarska, Louis and Louis Band ze Srbska, Ciganos d'Ouro z Portugalska nebo velice oblíbenou makedonskou Orkestar Strumica.

Seminář Dekáda z pohledu romských žen

Zúčastnily se ho zástupkyně romských ženských organizací ze zemí zapojených do Dekády romské inkluze. Seminář si kladl za cíl poskytnout romským ženám aktivním v oblasti neziskového sektoru společný prostor pro prezentaci jejich činnosti, výměnu zkušeností i možnosti budoucí spolupráce. Ženy si vzájemně vyměňovaly zkušenosti při řízení projektů nebo při komunikaci s jinými organizacemi. Měly možnost vyslechnout výpověď českých žen bojujících za odškodnění

Defilé

Foto: Aleš Vlachovský

jejich nedobrovolné sterilizace. Přítomna byla také Andrea Bučková ze Slovenska, jež byla nominována na Cenu za odvahu ženy, kterou uděluje ministryně zahraničních věcí USA.

Seminář Romové a média

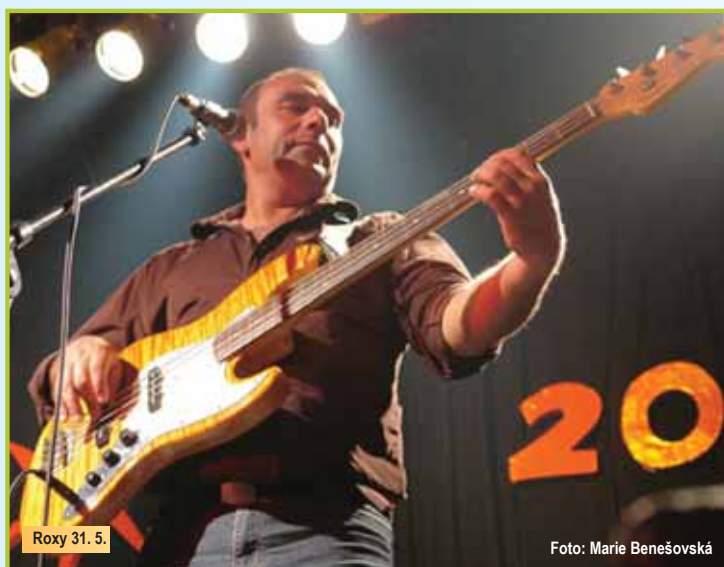
Ten přivedl letos do Prahy romské novináře z Make-donie, Srbska, Slovenska, Švédska, ČR a Izraele. Romská média, jejich role ve společnosti, objektivnost, spolupráce s neromskými novináři, perspektivita existujících tištěných titulů, rozhlasových a televizních stanic, případně vysílání a také role internetu a zpravodajských serverů byla hlavní tématy, která se v průběhu pátečního a sobotního programu (1–2. června) objevila. Prezentace představitelů romských médií, odehrávající se v první z uvedených dnů, přilákala dva televizní štáby České televize, studenty žurnalistiky z FSV UK v Praze a studenty pražské Newyorské univerzity. Coby nejzávažnější problém se ukázala závislost romských médií na finančních prostředcích. Jejich zřizovateli jsou totiž zpravidla občanská sdružení a ta musejí každoročně čelit nedostatku financí a nejistotě, zda se jim na fungování podaří pro příští rok získat podporu. Tím je ohrožena

nejen existence a perspektivita romských médií, ale částečně též jejich nezávislost.

Koncert v Jazz klubu Reduta 31. 5.

Foto: Marie Benešová

Roxy 31. 5.

Foto: Marie Benešová

Třešnička na dortu – galakonzert

Mnozí, byť se třeba nezúčastnili žádné z akcí letošního Khamoru, si nenechali ujít závěrečný galakonzert, který se namísto Lucerny netradičně konal v Kongresovém centru Praha. Přítomným zahrály, zazpívaly a zatancovaly romské kapely, které se předvedly už ve čtvrtek a pátek v klubu Roxy. Přesto je lidé opět oceňovali bouřlivým aplausem a mnozí při závěrečném zpěvu romské hymny Gelem, gelem posmutněli, že se letošní mezinárodní festival Khamoro 2007 chýlí ke konci...

Připravila Rena Horvátová

Žádná prasata – zejména ne ta fašistická: Důstojnost v Letech

Text: Gwendolyn Albert

Už více než deset let se ti, kdo přežili věznění v koncentračním táboře v Letech, snaží vrátit tomuto místu důstojnost na počest těch, kdo tam trpěli. Těm, kteří přežili, je už od 70 let trnem v oku skutečnost, že na místě, jež je svědkem účasti protektorátní vlády na holocaustu romského obyvatelstva, vyrostla velkovýkrmna vepřů. Letošní vzpomínková akce v Letech byla poznamenána nevidaným incidentem – pro svou slávu ve světlech reflektorů si sem dorazili ultrapravicoví demonstranti s politickými ambicemi.

Lety se do zpráv dostávají každoročně od roku 1995, kdy tam dala česká vláda zbudovat pomník – jeho zbudování bylo krokem dobře míněným, avšak naneštěstí k němu došlo ve stejné době jako cynická privatizace do té doby státního vepřína, jež měla českému státu v celé této věci umýt ruce. Každý rok pořád dokola vláda otvírá otázku případných nákladů na přesunutí vepřína, toleruje bez komentáře rasistické reakce populistů, kteří se otázku uctění památky umučených lidí snaží smést ze stolu zdůrazňováním „výhod, které romští spoluobčané dostávají“ a nakonec nechá celou věc zapadnout mezi jinými zprávami z léta. Současná vláda navrhla vystavení nového pomníku, místo aby se vepřín přestěhoval. Ti, kdo Lety přežili, tento návrh odmítli. Letos ovšem za ta léta navyklý běh událostí narušila zvláště nechutná novinka – během vzpomínkové akce se na místě objevili demonstranti extrémní pravice z Národní strany s transparenty, které vzdávaly čest československým tábořovým dozorcům, kteří v Letech zemřeli na tyfus, za jehož propuknutí měli být odpovědní právě romští vězni. Stačí představit si demonstraci na uctění památky dozorců, kteří zemřeli při výkonu služby v Osvětimi, a každému musí dojít, že se tito lidé v honbě za pozorností médií nezastaví před naprosto ničím.

Čeští politikové, kteří chápou, co jde zde v sázce, by měli vyjádřit úctu k obětem z tohoto tábora tím, že velkokapacitní vepřín přemístí. Nad českým národem se vznášá nejen hrozba historického revizionismu, ale také další posilování hluboce zakořeněných protiromských postojů, které i v dnešní době stojí řadu životů. Vzhledem k těmto náladám je jisté, že učinění správného kroku v Letech nikomu politickou oblibu okamžitě nepřinese, a to právě je důvod, proč k němu žádná vláda v sobě zatím nenašla dost odvahy. To je ale jen o důvod víc, aby ho už konečně někdo udělal.

Žádný vládní „kompromis“ nemůže nikdy zmírnit skutečnost, že pokud se na místo nechystají média, line se nad pietním místem typický zápach vepřína. Co se české policie týče, měla by se více snažit prosazovat platné zákony a zabráňovat veřejným projevům nesnášenlivosti a nenávisť. Byla bych raději, kdyby Česká republika byla zemí, kde jsou rasisté nuceni vynakládat čas i prostředky na obhajobu svého jednání před soudy, než místem, kde jim jak policie, tak média velice ochotně pomáhají pronikat na veřejnost.

Gwendolyn Albert je členkou Rady vlády ČR pro lidská práva zastupující občanskou a odbornou veřejnost a ředitelkou Women's Initiatives Network při Peacework Development Fund.

Ptáme se vás:

Co víte o Letech u Písku?

Helena Grunzová
45 let, v důchodu

Slyším o tomto poprvé. Dá se říci, že se vůbec o památník v Letech u Písku nezajímám.

Pavel Tyráz
20 let, nezaměstnaný

Nesouhlasím s těmi, kdo takovým způsobem zacházejí s oběťmi romského holocaustu, jelikož se to může mnoha lidí dotknout. Od nás z rodiny nikdo v koncentračním táboře nebyl, přesto mi nepřijde správné, že se někdo snaží zneuctit památku těm, kteří tam za krutých válečných dob zahynuli. Rasismus a jiné podobné věci nemám rád a snažím se proti nim bojovat.

David Naďo
20 let, brigádník

Moje babička byla v koncentračním táboře a přežila ve zdraví. Myslím, že tam byla jediná z naší velké rodiny. Občas vyprávěla, jak to za druhé světové války vlastně bylo. Pro nás děti babiččino vyprávění bylo sice zajímavé, přesto ne zrovna příjemné. Co se týče mne, netuším o Letech u Písku de facto nic.

Lukáš Turták
16 let, student

Od nás z rodiny nebyl nikdo v koncentračním táboře. Takže toto téma znám pouze ze školy. Víím, že se o tom v poslední době dost mluví, přesto jsem se o to nezačal zajímat.

Václav Procházka
45 let, úklidová služba

Problematiku památníku v Letech u Písku sleduji a s výsledkem nejsem vůbec spokojen. V koncentračním táboře byla má babička a to je možná i jeden z důvodů, proč se o to tak zajímám. Kdyby bylo na mně, tak bych vepřín zbůral a postavil jinde. Ale bohužel, na mně to nestojí.

ANKETA:

Milan Procházka
43 let, řidič z povolání

To, že v Letech u Písku stojí vepřín, asi není zrovna pro oběti romského holocaustu důstojnou záležitostí. Myslím, že každý pomník by měl mít důstojné místo a čeští politici by na to měli brát zřetel. Já osobně bych vepřín přemístil na místo, kde by nikoho nepobuřoval. A pokud to někomu přijde divné, stačí si položit otázku, zda je normální, aby na místě, kde odpovídá někdo nám blízký, stál zapáchající vepřín namísto důstojného hřbitova.

Marcela Buchlová
28 let, uklízečka

O odstranění vepřína by se měla postarat především vláda. Ostatně, romští aktivisté na tento problém neustále upozorňují a dělají podle mne dobře. Vždyť oběti holocaustu tam zahynuly ještě dříve, než tam byl postaven vepřín.

Anna Bendová
75 let, v důchodu

Již delší dobu jsem o této problematice neslyšela. Naposledy jsem četla v novinách, že se piety zúčastnili čeští politici, o kterých si myslím, že je to vlastně jejich povinnost. To, že by se pomník přemístil na jiné místo, není zrovna hlavně to pravé.

Jana Charvátová
30 let, na mateřské dovolené

Něco málo jsem o tom slyšela, ale opravdu jen málo. Víte, prasata neprasata, někdy jsou zvířata lepší než lidé, takže bych tyto dvě věci nesrovnávala. Pro někoho se může zdát tento fakt nedůstojný, přesto se najdou tací, kterým to přijde zcela normální. Možná to bude tím, že si někteří lidé spojují prasata s něčím, co je nečisté. Možná by stačilo, aby se lidé zamysleli nad tím, co je opravdu důležité, třeba jak se k sobě navzájem chovat.

Dana Svobodová
22 let, nezaměstnaná

Řekla bych, že od lidí, kteří nechali na místě, kde zahynuly oběti romského holocaustu, postavit vepřín, to nebyl špatný záměr. Samozřejmě to nepůsobí zrovna nejlépe. Podle mě by se měl vepřín odstranit a přesunout na jiné místo. Vždyť to přeci zas tak nikomu neublíží, a zase musíme uznat, že to pro ty oběti není opravdu dvakrát důstojné.

Strípky z historie tábora v Letech u Písku

„Cikánský tábor“ v Letech u Písku vznikl na místě bývalého kármého pracovního tábora. Kapacita tábora mohla pojmout až 600 vězňů, ale i tento počet byl brzy překročen, neboť v průběhu srpna 1942 bylo v táboře internováno přes 1 100 mužů, žen a dětí.

Josef Serynka patřil k těm několika málo internovaným, kterým se podařilo na podzim roku 1942 utéci z tábora spolu s jedním spoluvězněm. Josefovi se povedlo dostat se až na Českomoravskou vrchovinu, kde se zapojil do partyzánského boje.

Katastrofální ubytovací, stravovací a hygienické podmínky vedly k časté, až chronické nemocnosti vězňů. Ze 30 dětí narozených v táboře žádné nepřežilo. Vyvrcholem bylo na přelomu let 1942–43 propuknutí tyfóvé epidemie, na jejíž následky zahynulo největší množství vězňů.

Celkem prošlo internací v tomto táboře 1 309 osob, z nichž 326 internaci nepřežilo. Další čtvrtina vězňů byla propuštěna nebo utekla. Ostatní vězňové byli transportováni do koncentračního tábora v Osvětimi.

Jeden ze dvou hromadných transportů se uskutečnil 3. prosince 1942. Byl to transport tzv. asociálů, v počtu 16 mužů a 78 žen, do koncentračního tábora Osvětim I. Druhý z transportů znamenal likvidaci tábora, protože v něm bylo odvezeno 417 vězňů do koncentračního tábora Osvětim II.-Birkenau.

Zdroj: www.holocaust.cz

Zbývajících 198 vězňů bylo přemístěno do „cikánského tábora“ v Hodoníně u Kunštátu nebo do sběrných táborů v Praze a v Pardubicích. Jen malá část byla propuštěna na svobodu.

Po osvobození se vrátilo pouze 583 bývalých romských vězňů z koncentračních táborů. Na úze-

mí protektorátu (i odtrženého českého pohraničí) tak došlo k téměř úplné genocidě romských obyvatel. Odhadem 90 % z předválečné romské populace bylo nacisty vyvražděno.

Část obětí letského tábora byla pochována na farním pohřebišti v sousedních Mirovicích u Písku, po vypuknutí tyfu v táboře pak další část na nouzovém hřbitově, vzdáleném vzdálenou čarou 150 metrů, v lese vedle tábora.

V poválečných letech nebyl nikdo za zločiny spáchané v letském a hodonínském táboře odsouzen. Proběhl jediný soud, a to s bývalým velitelem Josefem Janovským, který proslul svým bezcitným chováním. V roce 1948 byl soudem zproštěn viny.

Do roku 1974 začala krajská správa budovat přímo na místě, kde tábor stál, velkokapacitní prasečí farmu, a to navzdory tomu, že bývalí vězňové tábora upozorňovali, že se prasečák staví na místě utrpení obětí nacismu.

V roce 1998 vzniklo občanské sdružení Výbor pro odškodnění romského holocaustu zastupující zájmy přeživších obětí nacismu a pozůstalých po obětech v ČR.

V roce 1995 nechal tehdejší český prezident Václav Havel vedle prasečí farmy postavit pomníček na nouzovém pohřebišti letského tábora; konal tak na tlak amerického genealog Paula Polanského a kongresu Spojených států.

O tři roky později se i Hodonín dočkal pomníku, a to na nouzovém hromadném pohřebišti. Zároveň byla umístěna umělecky ztvárněná pamětní deska na hřbitově v Černovicích, kde leží část obětí tábora v Hodoníně.

Připravila: Rena Horvátová

Romano v 11

Romové na Balkáně čelí nevzdělanosti i hladu

Bělehrad, Sarajevo, Helsinky 1. 6. 2007

Podle oficiálních statistik žije na Balkáně přibližně 3,7 milionu Romů, ale Světová banka odhaduje skutečný počet na 15 milionů. Pod hranici chudoby podle UNICEF žije 78 % Romů v Albánii a 66 % Romů v Rumunsku. Romské děti trpí 6krát častěji podvýživou než jejich srbské vrstevníci. Pouze 13 % romských žáků v Srbsku dokončí základní školu. Polovinu z 600 romských osad v Srbsku charakterizuje zpráva UNICEF jako „brlohy“. V Bosně žije podle Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě na 100 000 Romů. Více než 22 000 z nich obývá podobné kolonie. Jen jedno procento bosenských Romů má zaměstnání, 60 % z nich je negramotných a 80 % nemá žádnou kvalifikaci. O osudu Kosova nyní jedná Rada bezpečnosti OSN. Kosovští Romové se dožadují, aby byli zapojeni do jednání o budoucnosti této srbské provincie, prohlásil v Helsinkách předseda Evropského romského fóra Rudko Kawczynski. „Romové jsou součástí Kosova i jeho řešení. Nemohou být drženi stranou. Máme už zkušenost

Zdroj: www.guardian.co.uk

z Bosny, kde mezinárodní společenství také uplatnilo stejný model, podle nějž se má nejprve stabilizovat situace, a pak jednat o menšinách. Byla to katastrofa,“ prohlásil Kawczynski. Závažná je otázka uprchlíků. Z Kosova totiž bylo po válce nuceno uprchnout na 200 000 Romů, zůstalo jen 10 000 Romů. Zatímco Západ podporuje záměr udělit Kosovu nezávislost, Srbsko se odmítá zcela vzdát svrchovanosti nad provincií, kterou považuje za kolébku národa, a doufá v ruské veto.

Zemřel romský vědec Vania de-Gila

Francie, 18. května 2007

Ve věku 86 let 18. května 2007 zemřel Vania de-Gila, civilním jménem Jan Kochanowski, romský vědec a umělec. Narodil se 6. srpna 1920 v Krakově, jeho rodina pocházela z Litvy, z romského kočovného klanu Gilů. Jeho studia přerušila 2. světová válka. Rodina byla vyvražděna nacisty, on sám byl vězněn v táboře Beauregard ve Francii, odkud v lednu 1945 utekl. Za zásluhy při osvobození Francie obdržel válečnou medaili Britské armády. Po válce se usadil ve Francii, kde se také

v roce 1950 oženil. Živil se jako kabaretní zpěvák a tanečník (talent zdědil jeden ze synů, který se stal choreografem). Ve své vědecké kariéře se potýkal dokonce i s nařčením, že není Rom. Musela být předvolána jeho matka, aby s ním před akademickou porotou konverzovala v romštině. Kochanowski byl prvním Romem na světě, jenž získal dva doktoráty, a to z lingvistiky na Sorboně v roce 1960 a etnosociologie na univerzitě v Tolouse v roce 1984. Aktivně bojoval za práva lidí, za zdokumentování

Zdroj: perso.orange.fr

genocidy Romů během 2. světové války, brojil proti korupci. Podílel se na vzniku Mezinárodního Indo-romského kulturního centra (CICR) ve Francii. Mezi jeho nejdůležitější práce patří knihy o romštině a jejich dialektch (Parlons Tsigane and the prominent Précis de la langue romani littéraire L'Harmattan edit). Byl členem Pařížské lingvistické společnosti, Národního výboru pro regionální jazyky, Transparency International, zmocněncem Romské unie v UNESCO v roce 1984. Kochanowski viděl asimilaci jako kulturní zhoubu Romů a apeloval na Romy, aby byli hrdí na svou etnicitu.

V Itálii chtějí stavět domy pro Romy

Řím, 20. 5. 2007

U Říma by měly vyrůst čtyři velké romské vesnice. Rozhodnutí bylo přijato v rámci takzvané Dohody o bezpečnosti, kterou uzavřela italská metropole s ministerstvem vnitra. „Vesnice solidarity“, jak se nazývají domy určené Romům, budou vybaveny sociálním zázemím, ale i bezpečnostními kamerami a budou pod neustálým dozorem policistů. Římská radnice zatím předpokládá, že do tří měsíců vybere místa mimo

Zdroj: www.google.com

hranice metropole, kde by měly domy stát. Za dalších devět měsíců by měly být vesnice vybudovány. Již teď však tyto plány provázejí protesty občanů římských předměstí, kterých by se tato výstavba dotýkala. Nynější levicový starosta Říma Walter Veltroni zdůrazňuje, že zcela nově vybudovaná sídliště poskytnou Romům sociální péči, kterou potřebují. „Jak můžeme Romům pomoci s integrací do italské společnosti, když pro ně nemáme bydlení?“ ptá se ministr vnitra Amato. Přitom poukazuje na nejčerstvější údaje, podle nichž imigranti mají v Itálii na svědomí třetinu zločinů, přestože v zemi tvoří pouze čtyři procenta populace. Nárůst kriminality v metropoli je spojován právě s Romy, kteří se sem stahují nejen z jiných oblastí Itálie, ale rovněž z východní a jižní Evropy. Romové se usazují v okrajových čtvrtích větších metropolí, jako jsou Řím či Miláno. Vznikají nebezpečné slumy profitující z drog, prostituce, loupežných přepadení a kapsářství. Na záměr římské radnice okamžitě kriticky reagovalo Evropské středisko pro práva Romů v Budapešti. „Už na první pohled je zřejmé, že segregovat Romy či stavět pro ně zvláštní zařízení není vůbec dobrá myšlenka,“ prohlásila mluvčí střediska Savilina Danová. Existují obavy z nekontrolovatelnosti táborů, z ghettizace. Policie má posílit o 200 členů. Obdobně v Miláně na severu země, kde řeší podobné problémy, počítají dokonce s posilami 600 policistů.

Bolest šikany

Šikana byla donedávna tabu. Ale školní šikování je velmi starý fenomén, stejně starý jako škola sama. Je závažným celospolečenským problémem, který je nutné neodkladně řešit.

Co vlastně šikana je a jak se projevuje? Šikana je nemoc, nemoc toho, kdo šikanuje. Je to nemocné, tedy patologické chování. Důležitým znakem šikany je převaha agresora. To ji odlišuje od běžných „chlapeckých šarvátek“. Šikana je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit nebo zastrašovat jiného člověka. Zahnuje fyzický útok (např. bití nebo poškozování věcí druhého) i útok slovní. Šikana je nebezpečná a její následky mohou být vážné, ba celoživotní. Šikana dle JUDr. Choděry může naplňovat i znaky konkrétního trestného činu! Vždycky se jí braňte!

Ojedinelý střet, od hádky po rvačku, šikanou nebývá. Šikana je záměrné užití síly zpravidla opakovaně, ať už je to bití, ohrožování, vydírání, oloupení, rozšiřování pomluv. Šikana podle posledních průzkumů postihuje až 40 % dětí. Nejčastější oběti jsou příslušníci menšin nebo děti čímkoli odlišné od očekávaného průměru. Většina dětí šikanu nepřízná, obvykle ze strachu, cítí se bezmocně. Záminkou pro šikanu může být cokoli, běžná věc – flouščka, brýle, barva vlasů, prostě jakákoli odlišnost, dokonce i přednost či talent. Tři čtvrtiny případů šikany se odehrávají ve škole, zbytek na cestě do školy, případně v okolí domova. Proč si děti a mladiství tolik libují v činnostech plných násilí? Servat se, zdemolovat lavici či potrápiti slabšího spolužáka a hlavně to natočit na mobilní telefon – to je hit posledních dní. Školáky už nebaví filmy plné násilí jenom sledovat, oni je sami tvoří. Znepokojuje to celou společnost. Na internetu stačí spustit stránky YOU TUBE a zadat klíčové slovo šikana. Vyhledávač pak vyfíří seznam příspěvků.

Na školácká videa s násilím se začalo upozorňovat letos na jaře, kdy se provalila hromadná rvačka žáků dvou základních škol v Ústí nad Labem. Bitku si děti natočily na video a nahrávku umístily na internet. V České Třebové zase žáci devátých tříd nasadili učitelu na hlavu odpadkový koš. V březnu 2007 trojice osmáků natáčela rvačku, při níž byl 14letý žák zraněn kopnutím do ledvin. Děje se na to na celém světě. Třeba v říjnu 2006 v polském Gdaňsku ponížili spolužáci 14letou školáčku, když ji svlékli, osahávali a předváděli znásilnění. Asi dvacetiminutovou scénku nahráli na mobilní telefon. Dívka trauma neunesla a oběsila se. Nějaká nová rvačka se na internetu objeví snad každý týden. Dokonce podle posledních zpráv se začínají natočené příspěvky i honorovat! Co vede mladé lidi k natáčení agrese, a dokonce vraždění? Podle M. Koláře, specialisty na dětské násilí, školákům tato videa dávají falešný pocit moci a důležitosti, že se zkrátka ve světě můžou aspoň takto prosadit. Každý člověk má navíc hluboko v osobnosti zakořeněnou náchylnost ke krutosti, kterou lze překvapivě snadno nastartovat.

Co si myslet o posledním případě, kdy 23letý student Virginského polytechnického institutu zabil 32 lidí a po činu spáchal sebevraždu? A co o deníku školáků, kteří na škole v Columbine zastřelili 13 lidí a desítky zranili, a mluví o zabíjení jako o zábavě? Na univerzitě v Austinu Ch. Whitman postřílel v roce 1966 14 lidí. A mohl bych pokračovat. Jde z toho hrůza. Školní masakry trápí především USA, zažila je však už i Evropa. Ale i školy u nás by se měly probudit a co nejdřív šikanu řešit. Na každé škole je někdo neoblíbený či jinak „postižený“, na jehož úkor je prima dělat „legrácky“. Zatím to lze ještě řešit, dokud nedošlo ke zlomu, kdy se šikování stane nepsaným zákonem i pro slušné děti a celá skupina se stává krutou a šikování skupinovým programem.

Co amatéři ještě točí:

Happy slapping – kruté videosekvence, v nichž se aktéři baví útoky na nic netušící oběti. Skupinka teenagerů na ulici hodí klacek pod kola cyklistovi a krkolomný pád oběti si s radostí natáčí.

Bumfights – zaměřeno především na rvačky žebráků nebo útoky na ně a ničení majetku (demolování hromadných prostředků, laviček, nákupních vozíků). Záběry ukazují často brutální násilí.

Jackass – označení nebezpečné, nechutné až odporné zábavy, kdy aktéři provádějí cokoli šokujícího.

Dukhaviben la šikanatar

E „šikana“ has dži akana tabu. Afe andre škola hin e šikana imar čirla baro fenomenos, avka phuro, sar hin o školi. Kerel bari bibacht maškar o manuša, the kampil mujal late maj vareso te kerel. So oda e šikana hin, u sar la šaj prindžaras? Oda hin nasvalipen. Nasvalo hin manuš, so kerel avrege bibacht the kerel e šikana. Oda hin nasvalardo the patologicko likeriben. Angluno hin andre šikana, hoj o agresoris rikastar na daral. Oda hin aver, sar te pen o terne čhave chuden ča charmes tel o meňa. Ko kerel e šikana, kamel manušes te dukhavel, te daravel. Andre šikana perel o fizicko the lavengero atakos (šaj avel mariben, abo manušeske lel aver manuš leskere věci). E šikana hin bari bibacht, te manušes kada vareko kerel, ta jov šoha rikda na bisterel. O JUDr. Choděra phenel, hoj andre šikana hin tiš konkretno binos (trestno likeriben)! Na mukhen oda avka, the hazden pen upre mujal e šikana! Te pen chuden te halasinel, abo pen maren o manuša, oda nane šikana. Šikana hin akor, te vareko pal pale chudel le manušes te marel, kerel pre leste vika, cirdel lestar o love, čorel leske o love, kerel pre manušeste pletki. O avriphučiben (pruzkumos) phenel, hoj maj 40% čhavore džanen pre peskeri cipa, so e šikana hin.

Nekhbuter oda hine čhavore khatar o cikne naciji, abo o čhavore, save hine aver, sar hine o manuša sikhade. O čhavore palal but na vakeren, daran. Pre šikana na kampil but – vareko hin thuleder, hordinel okul'ara, hin les aver bala, hoc so, the oda, te vareko džanel buter, hin les talentos. Trin kotera štarendar hin e šikana andre škola. Aver hin pro drom andre škola, abo paš o kher. Soske o čhavore the o terne manuša roden kajso bibachtalipen? Te marel pes, te phagerel o stolki andre škola, te kerel pharas le manušestar, the anglunes, sa te fotinel pro mobilos – oda hin akana baro hitos. O školaka imar na kamen te dikhel ča pro filmi le maribnaha, jon kamen korkore te kerel o maribena. But manuša olestar daran. Te dikhena pro internetos o seri YOU TUBE the pisinena o lav „šikana“, dikhena odj but videa. Pal o maribena andro školi chudel te vakerele o manuša kada berš jesoste, sar dikhel o manuša, sar pen marenas o školaka khatar duj zakladne školi andro Ústí nad Labem. O mariben o čhavore kerde pro videos, the dine pro internetos. Andre Česká Třebová thode o školake le učiteliske pro šero e vedra pro šmeci. Marcoste 2007 trin školaka točinde o mariben, sar le deštheštar beršengeres čhavores ruginde andro ledvini. Kada pes kerel pre calo luma. Andro Gdaňsk 2006 o školaka čhide tele dešuštar beršengeru čhajora, chudenas la, the kamukeri krenas, hoj la gvalcinen. Vaj biš minuti točinde pro mobilos. E čhajori kajsi trauma na birinda te likerel, the umblada pes upre. Varesavo nevo mariben hin pro internetos sako džives. Akana džan ajse hiri, hoj imar vaše chuden the o love! Soske o terne kren kajsi agresija, the imar tiš pen murdaren! O M. Kolář, specialistas pre čhavorikano demavipen (násilí), le školakenge kajse videa anen falešno šundipen, hoj hine zorale, hoj hine vareso buter, the hoj oda sako na džanel. Andre sako manuš hin o bibachtalipen, the del pes lokes te štarinel. So šaj duminas pal e agorutni kauza, te o 23 beršengeru študentos pre Virginsko polytechnicko inštitutos murdarda 32 manušen, the palis pes korkoro murdarda? U so pal o školaka andre Kolumbija, save murdarde 13 manušen, but manušen zkafarde, the vakeren pal o murdaripen, sar pal o baro pheras? Pre univerzita o Austin Ch. Whitman viľinda andro berš 1966 deštheštar manušen. Šaj phenav mekh buter. Olestar džal bari dar. Kajse školne masakri hine but andre USA, afe imar len džanel the e Evropa. O školi ke amende naši užaren, kampil mujal e šikana vareso te kerel. Pre sako škola hin vareko, kas but na kamen, abo les hin aver „hendiikepos“, sostar pes del te kerel o pheras. Akana pes mekh del vareso te kerel, kim mekh oda nane avka zoralo. Na kampil te užarel, sar e šikana avela normalno the vaš o pativale čhavore, the calo grupa palis dikhela e šikana sar peskero programos.

So o amatera mekh točinen

Happy slaping – bijleskere videosekvenciji, kaj pen o aktera bavinen le demavipneha pro manuša, save nič na džanen. O tinejdžera pro drom čiven kašt le manušeske, so džal pro biciglos, the sar perel, ta penge točinen.

Bumfights – odj dikhena, sar pen maren o kuduša (žobraka), abo sar len vareko chudel te marel, sar pre lende vareko demavel, the mekh sar phageren o mašini, o lavki, o kočici andro sklepi. Pro videa hin but brutalno mariben.

Jackass – odj hin džungalipena, kana o aktera kamen te šokinel.

romano vut 13

Foto: Marie Benešová

Cena Borovského? Pocta!

Rozhovor s Jarmilou Balážovou

Jarmile Balážové, která svůj dosavadní život zasvětila především žurnalistice a práci pro Romy, se 24. května dostalo jednoho z nejprestižnějších ocenění, které může žurnalista v České republice obdržet. Vždyť Novinářskou cenu Karla Havlíčka Borovského v minulosti získaly takové novinářské veličiny jako Petra Procházková, Jana Blažková působící ve Svobodné Evropě, později v Cro 6 a nyní v Mf DNES, také Jan Pokorný z Českého rozhlasu či Daniela Drtinová, v té době moderátorka Událostí České televize. Jarmila vystudovala žurnalistiku na FSV UK, působila a působí léta v ČT a Českém rozhlase, měla řadu vlastních pořadů, které moderovala i autorsky připravovala, šest let dramaturgovala diskusní pořad pro děti Tykadlo a byla jedním ze čtyř moderátorů oblíbené talk show komerční televize Nova „Áčko“.

Nejdříve taková tradiční otázka: co pro tebe toto ocenění znamená? Ocitla ses ve skutečně elitní společnosti...

Ano, také si myslím! Musím říct, že mě to zprvu docela zaskočilo, takže první dva dny jsem na sobě vůbec nedávala znát moc emoce. Já totiž neumím spontánně přijímat pochvaly nebo tak. Uvnitř jsem ale pociťovala ohromnou radost, že padlo jednomyslné rozhodnutí dát tu cenu mně. Vážím si jí ohromně hned z několika důvodů. Jde o ocenění za dlouhodobou novinářskou práci, nikoliv jeden pořad nebo kauzu. Člověk se nikam nehlásí, nemůže to ovlivnit.

Ostatní jej musí považovat za dobrého novináře a to, že si to o mně lidé z poroty myslí a cení moji práci takhle vysoko, je samozřejmě pocta. Stejně tak to, že jsem se ocitla ve společnosti takových osobností, k řadě z nichž mám navíc vřelý vztah. Mnohé z laureátů obdivuji, tak třeba Petru Procházkovou, novinářku, která byla mnohokrát v Afghánistánu, ocitla se v extrémně nebezpečných situacích a to, co viděla, ji zasáhlo natolik, že se z role novinářky informující o událostech posunula v ženu, která už nechtěla jen zaznamenávat skutečnost, ale toužila ji alespoň trochu měnit a pomáhat těm, kdo to potřebují. Založila v Afghánistánu občanské sdružení Berkat, pak jeho pobočku v ČR a uskutečnila s ženskými z Berkatu – Janou Hradílkovou a dalšími – celou řadu fantastických projektů. Tak třeba dílnu na výrobu koberců. Afghánské ženy je utkají a pak se prodají a tak získají na živobytí pro rodiny. Dalším fantastickým příkladem její pomoci je projekt Adjamal, pojmenovaný po chlapci, který v důsledku hladu onemocněl šedým zákalem. V Berkatu ve spolupráci se špičkovým oftalmologem MUDr. Filipcem uspořádali školení pro afghánské lékaře. Pan Filipec je učil přímo v Kábulu společně s italským kolegou transplantovat oční rohovky. Nic jiného těm dětem, jako je Adjamal, nemůže pomoci. Jana Blažková – fantastická ženská, kamarádka, takže se mi o ní těžko mluví. Vynikající novinářka s velkou empatií a sociálním a společenským citěním. Ačkoliv velmi vyčerpáná, vždy se snaží o kooperaci s romskými novináři, pomáhala nám sehnat pro ně stáž v MF DNES. Kromě toho, že si vede velmi dobře z hlediska zpracování informací a jejich pojetí, cítí, že záleží také na kontextu, zvoleném tónu, podle mě bere novinářinu nejen z hlediska její informační funkce, ale také výchovné. A to je to, co mě zajímá na žurnalistice rovněž. Snad právě proto jsem vždy tíhla spíše k publicistice, názorové novinářině, než holému zpravodajství. Ta totiž – ať už je to v televizi, rádiu či tisku, nabízejí mnohem větší volnost, jak člověk dané téma uchopí, do jakého kontextu a jaké šíře jej zasadí. A to je něco, co mě daleko více baví. Karel Havlíček Borovský svými komentáři ovlivňoval celou řadu lidí, i on byl přesvědčen, že novinář má mít i zodpovědnost za spoluvytváření celospolečenského klimatu.

Jsi první z řad Romů, kdo tuto vysoce prestižní cenu získal. Vidiš v horizontu několika málo let nějakého dalšího romského novináře a publicistu, jenž by mohl toto ocenění také obdržet? Já, upřímně řečeno, nikoho dalšího v nejbližší době nevidím...

Hmm, pěkně těžké otázky mi kladeš, tak budu odpovídat hodně upřímně, i když se to zřejmě ne všem bude zamlouvat. Budeme-li hovořit o tom nejvyšším ocenění, tedy Ceně Karla Havlíčka Borovského, tak v nejbližším horizontu nějakých tří pěti let asi šance není. Pokud se nestane něco výrazného a někdo z nynějších pracujících romských novinářů třeba nevymění zpravodajskou pozici za práci v publicistice. Stát se ale může samozřejmě cokoliv, vycházím z rozhozených kostek, z nichž je naprosto zřejmé, kdo a jak z Romů v médiích pracuje a jaké má schopnosti. Samozřejmě se ale může klidně objevit za rok někdo super a velmi rychle vylétnout nahoru. I to je možné a já bych byla fakt ráda. Romů-novinářů je totiž málo a já mám radost z každého úspěšného „Romáka“. Jen aby nevznikla nějak špatně má odpověď, bavíme se o novinářině, a proto jsem tak skeptická. Současné ale platí, že já zase neumím spoustu jiných věcí a v odlišných oblastech bych nedosáhla ani pětinoového úspěchu jako jiní. Víš, ta moje prognóza je samozřejmě výrazně ovlivněna faktem, že cesta romských novinářů do médií je pro většinu z nich trochu krkolomnější, protože nejde klasicky přes vzdělání, tedy studium fakulty patřičného směru či jiného poskytovatele zase dobrou možnost specializace. Vzdělání sice není ani zdaleka jediným určujícím faktorem dobrého novináře, ale opravdu dodává potřebný akademický rámec, podle kterého je člověk jinak posuzován. Těší mě ale, že znám i některé mladé Romy, v tuto chvíli tak dva tři, o kterých jsem pře-

svědčená, že kdyby novinářinu začali studovat a systematicky se jí věnovali tím tempem, jakým zatím pokračují, tak mohou být velmi dobrými novináři a možná jednou tuto cenu také získat.

S našimi mladými romskými nadějemi souvisejí i moje další otázky. Toto ocenění jsi získala mimo jiné i za realizaci Mediálního kursu pro mladé Romy zajímavější se o práci v médiích. Proč ses rozhodla tento kurs uskutečnit a popřípadě jak hodnotíš úroveň a kvalitu kursu?

Myšlenka realizace mediálního kursu není nová, je to nápad, který jsme společně s několika dalšími lidmi uskutečnili již předtím v jiném občanském sdružení. Mediální kurs je velmi potřebný, protože kdybychom měli čekat, až Romové začnou klasicky studovat příslušný obor na fakultě a pak prorazí sami v médiích, tak můžeme čekat na nové romské novináře velmi dlouho. Ačkoliv se totiž někteří Romové pokusili o studium žurnalistiky, nebyli bohužel úspěšní u přijímacích zkoušek. Ovšem vím o dvou mladých romských studentkách, které studují Vyšší odbornou školu publicistiky, jedna z nich už i pracuje v televizi a to uplatnění si našla naprosto sama, sbírá cenné zkušenosti, učí se a z toho mám velkou radost. Bohužel jde jen o jednotlivce, těch lidí je opravdu málo. Myslím si, že úspěšnost věnovat se novinářině ztěžuje nezbytný předpoklad umět naprosto precizně česky. I v psané podobě. To zatím představuje pro řadu lidí nepřekonatelný problém, vždyť koneckonců i řada Neromů, dokonce vyso-

J. Balázová získala Cenu Karla Havlíčka Borovského, Janek Kroupa z televize Nova a Jakub Unger ze zpravodajského serveru Aktuálně.cz novinářské Křepelky.

Foto: ČTK

koškovsky vzdělaných, dělá hrubky. Český jazyk je ale opravdu nutný. Vlastně ani nevím a neustále nad tím přemýšlím, proč dělá tolik lidí, dokonce i těm, kteří nikdy romsky nemluví, problém. Jde i o lidi studující vysokou školu, dokonce ty, kteří hodně čtou. Nevím, já knížky v dětství a pubertě hlala. Teď už bohužel ne, s češtinou jsem nikdy problémy neměla, patřila jsem k nejlepším studentům v tomto oboru i na fakultě. Zpět k tomu mediálnímu kursu. Z těchto naznačených důvodů jsem společně se svými kolegy zvolila cestu mediálního kursu, neboť se nám již v minulosti osvědčila na příkladech lidí, kteří ten kurs absolvovali, a další houževnatou prací se jim podařilo v médiích prosadit. Poslední mediální kurs trval více než rok, a to už je dost dlouhá doba na to, aby se účastníci dokázali připravit minimálně alespoň na nějakou stáž v majoritních médiích. Díky tomu, že naše občanské sdružení Romea má nadstandardní vztahy s některými českými novináři, řada z nich jsou mí bývalí spolužáci nebo kolegové z médií, podařilo se nám zajistit praxe ve skutečně prestižních médiích. Například ve zpravodajství České televize působili dva frekventanti kursu, kteří ještě budou ve stáži pokračovat, dále to jsou mimo jiné deníky MF DNES a Metro či ostravská Česká televize. Myslím si, že když budou stážisté chtít, mohou se ledasčemu naučit, k čemuž jim pomůže i současná ochota některých českých médií něco slevit z úvodních požadavků. Kolegové si totiž jsou

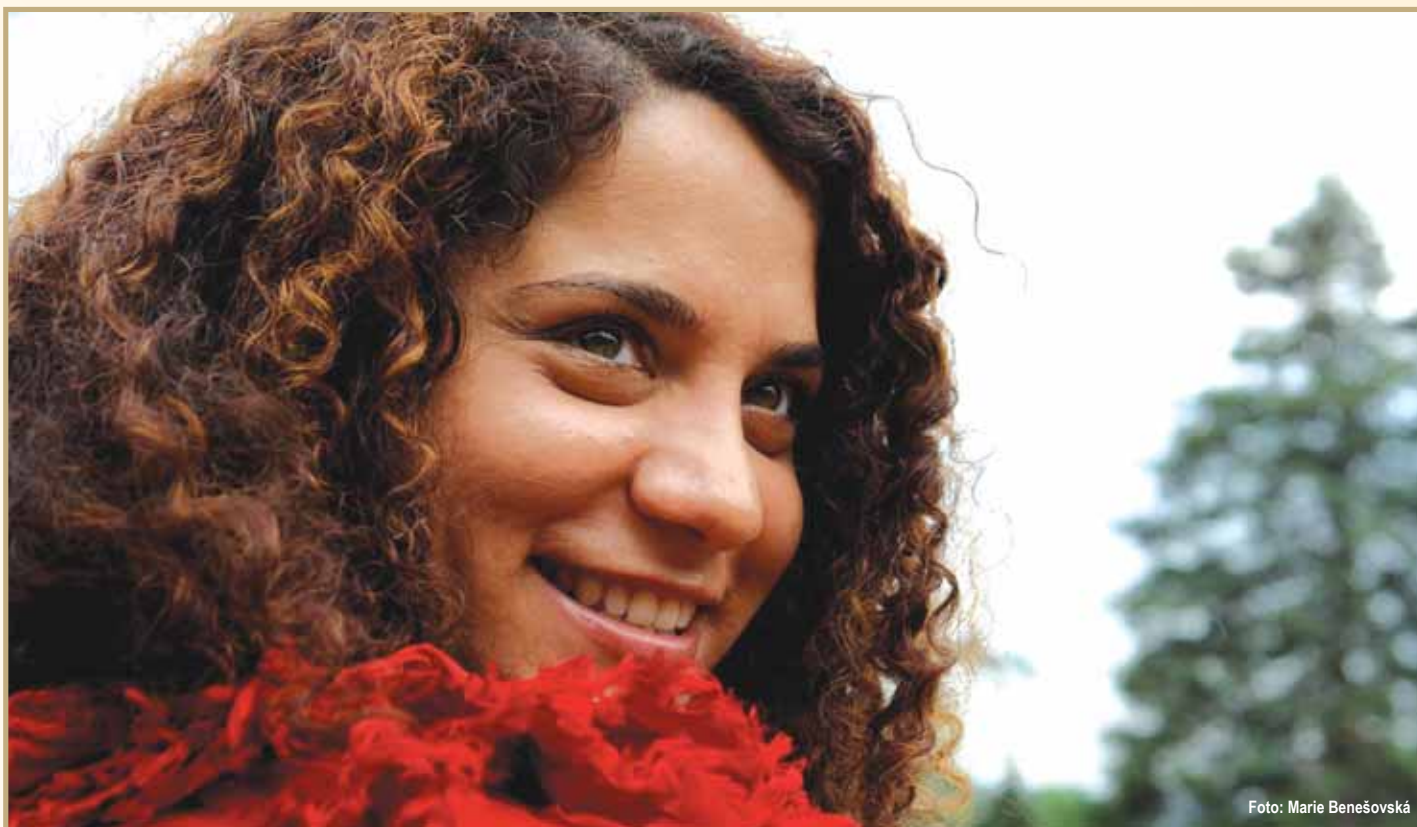

Foto: Marie Benešová

vědomí, že jim romští kolegové mohou přinést jiný pohled na věc. Dokončí ale odpověď na položený dotaz, podle mého názoru mají tři absolventi reálnou šanci se uchytit v majoritních médiích, a to usuzuji nejen z jejich ročního angažmá v kursu, ale i z předchozích zkušeností s nimi, protože se projevovali vždy nejen aktivně, ale velmi zodpovědně, což tato práce vyžaduje. Záleží ale jen na jejich vůli a ctížádosti.

Během své dosavadní kariéry jsi pracovala v různých médiích na nejrůznějších postech, namátkou zmíním post redaktorky, moderátorky, dramaturgyně či šéfredaktorky. Která z rolí ti nejvíce sedí?

Těžko říct, já od svých devatenácti dvaceti let kombinuji práci minimálně ve dvou médiích, která se liší, to znamená rozhlas – televize, nebo tisk – televize. Nesnáším totiž stereotyp, ať už by mohl hrozit v čemkoliv. Myslím si, možná trochu neskromně, že mám předpoklady pro práci v tištěných médiích stejně jako v rozhlasu a televizi. Když to vezmu z pohledu, v jakém typu pořadu se člověk musí nejvíce soustředit a vydat ze sebe v okamžiku, kdy vysílá, naprosté maximum, tak to je asi televize a musí jí o náročnější pořad, třeba talk show, navíc vysílanou živě. V té se musíte totiž soustředit nejen na to, co říkáte, ale ještě si musíte hlídat to, jak u toho vypadáte, že mikrofon určený na odpovědi diváků vy použít nesmíte, protože máte „klopák“, zároveň bedlivě střežíte čas a rozložení témat atd. Při takové práci máte možnost dobře připravený pořad zvednout ještě někam výše, anebo ho úplně zatratit.

Ta cena má charakter ryze individuální, přesto se zeptám, kdo nejvíce přispěl k dosažení tohoto tvého – objektivně hodnoceno – obrovského úspěchu?

Cenu samozřejmě lze vnímat různě. Novinařina není objektivně měřitelná věda, výsledek není tak lehce a jasně zhodnotitelný jako v případě matematiky. Dvě a tři tvoří součet pěti a nelze nad tím diskutovat. Jediný správný výsledek je zřejmý. Ovšem práce novináře? Někomu se líbit může a někomu ne. Opakuji, že mám obrovskou radost z jednomyslnosti rozhodnutí poroty, že jubilejní, tedy desátý rok udělovanou Cenu Karla Havlíčka Borovského, dostanu já. To, že jsem Romka, by mohlo povzbudit další novináře z řad Romů, alespoň doufám. A k těm lidem? Koho jmenovat a nezapomenout? Bylo jich víc. Úplně první a zásadní člověk, který mě výrazně ovlivnil, se jmenoval Leoš Fučík a měl těsně po revoluci na městském úřadě na starost národnostní menšiny. Potkali jsme se náhodou, když jsem vytvářela svůj úplně první romský časopis. Cyklostylovaný, na stroji psaný bulletin, pak kopírovaný a sešívaný. Jmenoval se Roma adadžives a snažil se reflektovat tehdejší revoluční dění. ROI tenkrát jako politická strana vydávala na Pedagogické fakultě UK v Praze pod vedením JUDy Bednářové a Kateřiny Sidonové Romano lil a ten se nedostával v patřičném množství do všech měst, přitom obsahoval tak zásadní informace jako data dalších mítinků, rozhovory s romskými intelektuály atd. Takže jsem ty informace

přebírala, doplňovala a šířila dále prostřednictvím Roma adadžives. Leoš Fučík mě přemluvil, ať změním svoje rozhodnutí týkající se studia na vysoké škole. A tak jsem tři dny před odesláním přihlášek stáhla přihlášku na práva v Brně a rozhodla se risknout novinařinu, která mě vždy bavila, ale nedávala jsem si šance, neboť fakulta žurnalistiky byla za totality vždy školou prominentů. Pravda, já maturovala a skládala přijímačky v roce 1990. Pak to byl z hlediska profesního moderátor Antonín Přidal, který mě pozval, když jsem byla myslím ve druháku nebo třetáku na „gymplu“, do diskusního pořadu Netopýr. Měl tam tenkrát pozváno několik středoškoláků, já byla mezi nimi a samozřejmě jsme se dostali i na téma tzv. romské otázky. Tenkrát jsem poprvé čelila tvrdší palbě otázek některých diskutérů. No a pak to byl Jura Kavan, můj šéf v České televizi, konkrétně v Tvůrčím centru pro děti a mládež. Právě on mi svěřil úlohu dramaturgyně, ačkoliv jsem do té doby byla pouze moderátorkou a člověkem, který v podstatě pořady i režíroval a dramaturgoval, ale v mnohem menším měřítku, a hlavně já nestudovala FAMU. Jiří Kavan mě toho spoustu naučil. Najednou jsem musela šéfovat štábu v čele s režisérem, několika kameramany, střihačkou, prosadit si své u šéfa i u moderátorů a produkce. Zajímavá práce a skutečně hodně zkušeností. Pomohly mi následně i v jiných pozicích, dokonce i když jsem moderovala třeba na Nově. Věděla jsem lépe než moderátoři, kteří neměli zkušenost ze střiny a ze psaní scénářů, jak formulovat, co jak říci, cítila jsem lépe čas. Opravdu zajímavé. Dál asi nemohu ve výčtu pokračovat, popsali bychom celou Romano voďi, ale těch lidí bylo jednoznačně víc.

Jarko, kam se bude tvůj život ubírat příštích pět let?

To kdybych věděla...

Dosáhla jsi přece na jedno z největších profesních ocenění! Co dál? Budeš se tedy nyní více věnovat práci ve sdružení Romea, nebo bys raději zpět třeba do televize, vím že v rozhlasu dál externě pracuješ, konkrétně v ČRo 6, bývalé české redakci Svobodné Evropy.

Já mám televizi velmi ráda, udělala jsem si jenom na půl roku pauzu, protože už opravdu nešlo zvládat moderovat a dramaturgovat jeden televizní pořad a zároveň dělat dvě relace týdně v rádiu a pracovat v Romee. Už jsem to vůbec nestíhala, člověk pak nemůže jít ani do kina. Díky věku už vím, že plánovat nemá moc smysl, a to jsem dřív byla opravdu persona, kterou chytala nervozita, když přesně nevěděla, co bude. Dřívější představy o tom, jak bude můj život vypadat v pětatřiceti, neodpovídají úplně dnešní realitě, ale tak to chodí. Myslela jsem si, že některé šance v životě nedostanu a jiné naopak přijdou, takže nevím, co bude. V každém případě se mi můj život líbí, a kdyby byl ke mně tak vlídný i dosud, moje vděčnost by se dotýkala nebes, ne vážně, nemám si rozhodně na co stěžovat. Jestli ale chceš, abych se fakt zamyslela profesně, tak bych určitě ještě ráda moderovala nějakou talk show v televizi nebo nějaký zajímavý diskusní pořad. Totéž se týká rádia.

Objevte svět romské knihy

Zdroj: www.img.radio.cz

Současná romská autorka Ilona Ferková realisticky zobrazuje dnešní svět Romů, se všemi jeho nástrahami a problémy. Její varovné příběhy, které často vycházejí z konkrétní lidské zkušenosti, mívají výchovný, ale přitom živý, rozměr. Snaží se aktualizovat mizející tradici sociálních korektivů romských setkání, skrze svou tvorbu ukazovat možné cesty nápravy.

Ilona Ferková se narodila v Rokycanech 26. června 1956. Pochází ze sedmi dětí. Po základní škole musela nastoupit do zaměstnání,

protože na další vzdělání v rodině nebyly peníze. Velkým vypravěčským vzorem jí byl otec Karol Daňo. Už od dětství toužila jeho příběhy zapsat, ale jak vzpomíná: „Neuměla jsem si představit, že se dá psát romsky, a česky mi to nešlo z pusy. Romsky jsem začala psát, když jsem se setkala s Milenou Hübschmannovou. Ta mi dala čist to, co v romštině napsala Terka Fabiánová nebo Margita Reiznerová. Tehdy jsem viděla, že romština se hodí nejen k mluvení, ale i k psaní.“ V osmdesátých letech začala sestavovat program pro soubor Amare neni (Naše tety), jehož byla zakladatelkou a uměleckou vedoucí. Publikovat začala v 90. letech 20. století. První knížka složená ze tří povídek Mosarda peske o dživipen anglo love/Zkazila si život kvůli penězům jí vyšla v roce 1992 v romském nakladatelství Romaňi čhib. Autorka v titulní povídce vypráví příběh mladé ženy, která se kvůli penězům nechala zbavit plodnosti. „V této povídce nezazní ani jediná věta kritiky nehumánních a skrytě genocidních praktik asimilátorského režimu, a přesto je příběh sterilizované ženy jejich nejvýmluvnější obžalobou.“ (Hübschmannová v předmluvě Čorde čhave) Druhou a zatím poslední knihu povídek s názvem Čorde čhave/Ukradené děti vydala v roce 1996. Své povídky publikovala hojně i časopisecky (v Amaro lav, Romano kurko, Kereka, Romano džaniben, na jehož vydávání se také podílela). Ilona Ferková V 90. letech pracovala jako koordinátorka česko-romské mateřské školy v Rokycanech, podporované nadací Open Society Found v rámci projektu Začít spolu. V letech 1999-2003 pobývala v Anglii, dnes žije v Rokycanech. Založila občanské sdružení Asociace romských žen zaměřené na podporu romských žen, rodiny a výchovy. Ilona Ferková dostala od prezidenta Václava Havla vyznamenání za svou aktivitu při zlepšování postavení Romů v České republice. Náměty pro své dílo Ferková čerpá z nedávné minulosti (odebírání dětí do ústavní péče, asimilační tlaky) i současnosti (ohrožení rodiny sociálně patologickými jevy, tradiční model rodiny vs. společenské podmínky). Je výrazná také díky svým ženským postavám, jež se aktivně podílejí na svém osudu, vzpírají se rozhodnutí rodiny, odmítají tradiční rozdělení rolí.

V tvorbě Ferkové je výjimečná povídka Železní ďablové, která v příběhu

zcela současném (matka dvou dětí závislá na hraní automatů) pracuje s motivem strašidelného ducha typickým pro ústní lidovou slovesnost.

Ukázka z povídky Trastune benga/Železní ďablové

Andre jekh foros dživenas but Roma u savore pes fikernas sar phrala. Jekh avreske sikhavenas bari paťiv. Kernas buťi u zarodenas lačhe love. Dživenas andre ada foros but berš andro lačhipen. Jekhvar pes ačhiľa, kaj andre ada foros ande trastune bengen, so chan o love, u thovkerde len andro savore karčmi. Čirla o Roma phirenas andre karčma te pijel duj trin loviňici, te vakerel jekh avreha – aľe akana? Dikhle le trastune bengen! S'oda? Andro per lende pherdo love! O beng čhingerlas andre manušeťe loľa jakhaha:

„Av arde! Dikhes ola love andre miro per? Oda sa ela tiro! Ča čhiv mange andro muj pandž koruni, me tuke čhungerava avri šel! Te na peršivar, ta skušin mek jekhvar, duvar... Ma dara, jekh džives tut tiri bacht dava! Aveha barvalo!“ O Roma avenas, jekh pal aver džanas te khelel pro trastune benga. Savore love prehelenas, aľe koja loľi bengiňaliť jakh furt ča andre lende čhingerlas, o bengiňalo per sikhavkerlas pherdo love. U o čore diline paťanas, kaj jekh džives avela lengeri bacht, kaj jekh džives ačhona barvale.

V jednom městě žila spousta Romů a všichni se k sobě navzájem chovali jako bratři. Jeden druhému prokazovali velkou úctu. Pracovali a vydělávali si pěkné peníze. Žili v tom městě v pohodě mnoho let. Jednou se přihodilo, že do toho města dopravili železné ďably, kteří pojídají peníze, a rozmístili je po všech hospodách. Dříve Romové chodili do hospody vypít si dvě tři pivečka, popovídat si – ale teď? Všimli si těch železných ďablů! Co to je? V břiše mají plno peněz! Čert pokukuje po člověku svým červeným okem: „Pojď sem! Vidíš ty peníze v mém břiše? To všechno bude tvoje! Jenom mi vhoď do huby pětikorunu a já ti vyplivnu stovku! A když ne napoprvé, zkus to ještě jednou, dvakrát...! Neboj se, jednoho dne se ti pošťestí a budeš bohatý!“ Romové přicházeli. Jeden po druhém šli hrát s železnými ďably. Všechny peníze prohráli, ale to červené čertovské oko pořád dál po nich pokukovalo a čertovské břicho ukazovalo hromadu peněz. A ti chudáci hloupí věřili, že se jednoho dne dostaví štěstí a že jednoho dne zbohatnou.

Citovaná ukázka pochází z knihy povídek Čorde čhave/Ukradené děti vydané Společenstvim Romů na Moravě. Český překlad: Anna Žigová.

Chuligánům chybí intelligence!

Domluvit si ten správný čas pro náš rozhovor nebylo úplně nejjednodušší. Začátkem června čekají totiž dvacetiletého **Rudolfa Pokutu** z pražských Dejvic přijímací zkoušky na čtyři vysoké školy. Ruda věří, že pokud mu nevyjde studium na Fakultě humanitních studií, dostane se alespoň na Fakultu tělesné výchovy a sportu a vystuduje obor sportovní management. Jednou by pak mohl pracovat jako manažer nějakého fotbalového klubu, a to by ho, jak sám přiznává, docela bavilo. Sport, zejména fotbal, pro něj představuje součást života. Od šesti let hraje za FK Dukla Praha, v současné době za „A“ mužstvo. Coby patnáctiletý klouček obdivoval fotbalistu Tomáše Rosického a o nedávném gestu známého českého fotbalisty Milana Baroše směřujícím na fotbalistu tmavé pleti říká, že podle něj nebylo myšleno rasisticky. A rád si po fotbalu dá dobré pivo...

V patnácti talentem roku

Ruda nastoupil do tzv. přípravky fotbalového klubu Dukla Praha ve svých šesti letech. Rád na to vzpomíná. Kluky z týmu znal ještě předtím, než do klubu nastoupil. Hrával s nimi totiž fotbal už ve školce. „V přípravce se s fotbalem jen seznamujete, poznáváte míč, základní fotbalová pravidla. V kategorii mladší žáci, která je pro kluky od desíti do dvanácti let, fotbal poznáváte hlouběji, tam už to je trochu „fotbalovější“. Pro mě nejuspěšnější období představovalo, když jsem hrál v kategorii starší žáci. Jednak proto, že jsem byl kapitánem týmu, pak proto, že jsme z pražského přeboru postoupili do žákovské ligy, a pak také z toho důvodu, že jsem byl vyhlášen pražským talentem roku ve fotbalu. To mi bylo asi patnáct,“ vzpomíná na své úspěchy mladý sportovec. V té době věnoval Ruda fotbalu veškerý svůj volný čas. Dokonce dostal hned několik nabídek, například od AC Sparta Praha nebo od FC Slavia Praha. Rudolf tehdy ovšem ze svého týmu neodešel, v Dukle měl řadu kamarádů.

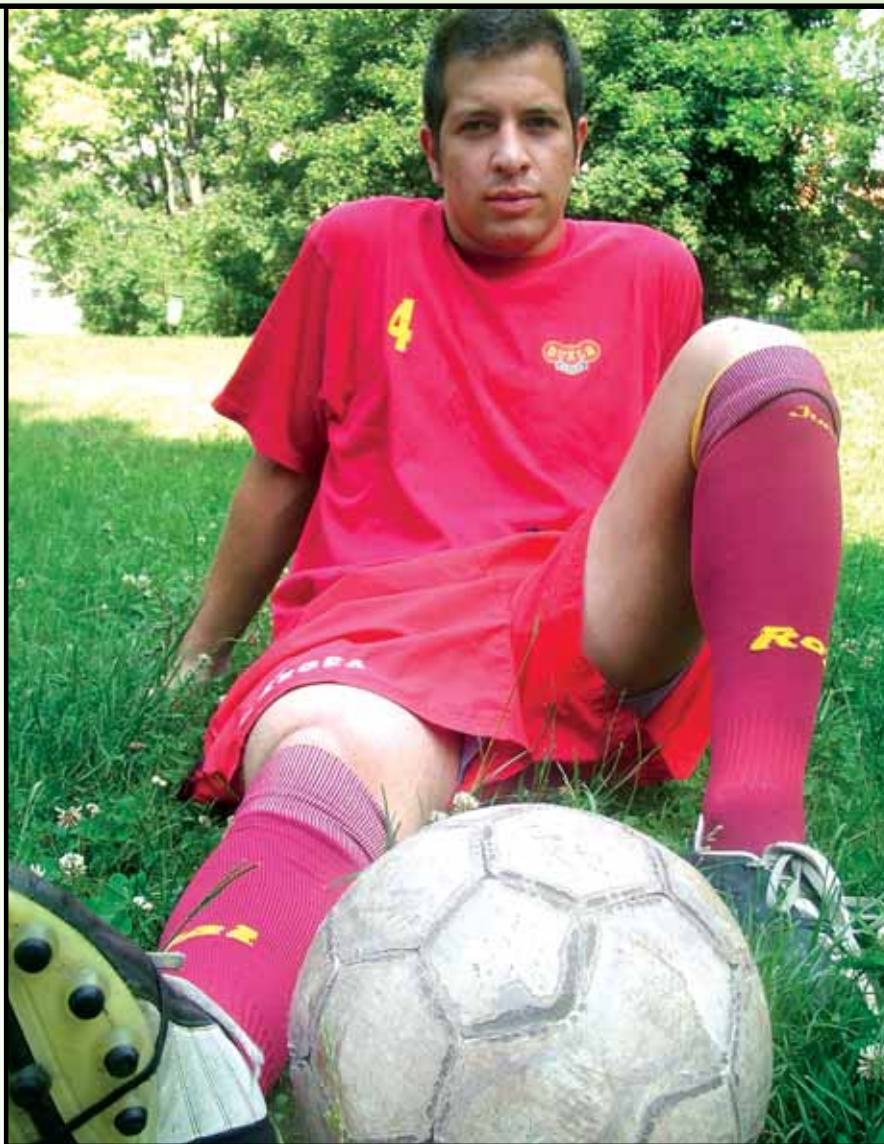
Zápasy hraje pro otce

Ruda věděl, že se chce fotbalu věnovat naplno. V tom ho podporoval i jeho otec, který dodnes chodí na každý jeho zápas a občas se přijde podívat i na trénink. „Zápasy hrají pro tátu. Když se ukáže na stadionu a já hraju, považuju to za obrovskou podporu, která je při utkání nesmírně důležitá. Pak mě moc povzbudí, když mě třeba doma pochválí a vyzdvihne nějaké mé momenty ze zápasu,“ neskrývá své dojmy Ruda. Přiznává, že do svých patnácti let, než začal studovat gymnázium, žil jenom pro školu a pro fotbal. Na střední škole pak poznal nový kolektiv, nové slečny a také nový způsob zábavy – nejrůznější studentské party. Holčám se líbilo, že je fotbalista, a jejich zájem o něj rostl. Ruda se ovšem zmiňuje o diskotékových dívkách, které mu nic „neříkají“. Nicméně sám Ruda přiznává, že fotbal v této době neobsazoval první místa jeho žebříčku hodnot, a tak ho možná trochu zanedbával. To dnes říci nemůže. V sezoně věnuje fotbalu téměř každý den. V pondělí se konají rehabilitace,

tedy masáže, plavání v bazénu nebo sauna. Od úterka do čtvrtka probíhají tréninky, pátek je většinou volný a soboty patří zápasům.

„Baroš podle mě není rasista!“

Známy český fotbalista Milan Baroš si kvůli gestu vůči protihráči černé pleti vysloužil u mnohých lidí nálepku rasista. Co si o této podivné pantomimě myslí fotbalista A mužstva FK Dukla Praha? „Dlouho jsem přemýšlel o tom, jestli to od Baroše opravdu bylo rasistické gesto. Myslím si, že kdyby to

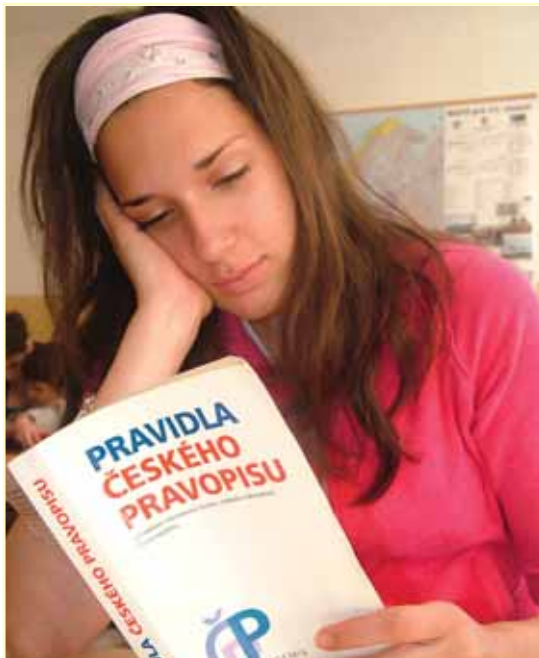

udělal na bílého hráče, tak by se to vůbec neřešilo. Myslím, si že to vůbec rasisticky nemyslel. On teď hraje v Lyonu a jeho spoluhráči jsou většinou černoši, takže podle mě s lidmi tmavé pleti problémy určitě nemá. Určitě by mě zajímalo, jak se na něj potom jeho tmavší spoluhráči dívali. Zase na druhou stranu se jedná o profesionálního fotbalistu, který by měl vědět, že to nebyl jeho nejsprávnější a nejslavnější krok a že musí počítat s tím, že za to bude nést nějaké důsledky.“ Rudolf Pokuta říká, že rasismus nebo xenofobie vůči tmavým fotbalistům ve světě fotbalu bohužel panuje. I on sám se s nadávkami setkal. „Ať je to kdokoli – buď Rom, nebo Nerom – a je trochu opálený, s nadávkami se prostě někdy setká, a to i ze strany fanoušků týmu, za který hraje. S nějakými nadávkami se jsem už setkal, ale prostě jsem to neřešil,“ vzpomíná Rudolf s trpkostí. Také ho netěší situace na dnešních fotbalových hřištích. Říká, že to, jakým způsobem se tam chuligáni (pozn. red.: chuligán = dnešní označení pro radikální a především fotbalové fanoušky) a skinheadi chovají, mu připadá nenormální. Když byl mladší, na zápasech si těchto fanoušků nevšímal a ani je nevnímal. Vzhledem k tomu, že bydlí v pražských Dejvicích nedaleko hřiště Sparty, ví o těchto fanoušcích své. Prý mu u nich chybí intelligence.

A Rudolfovy plány do budoucna? „No asi si pořádně užít léta, dostat se na jednu z vysokých škol, začít studovat a žít plnohodnotným životem.“

Hezky česky!

Občanské sdružení Centrum volného času Praha 9 organizuje pro studenty středních škol celopražskou soutěž v českém jazyce (více na www.hezkyclesky.info), která se pořádá již druhým rokem. „Hezky česky“ má přispět ke zvýšení kvality mateřštiny, která, přiznejme si, není v dnešní době nejlepší. Na čí straně je ale vina? Mohou za to, jakým směrem se dnes čeština vyvíjí, pracovníci médií, kteří sdělují nejruznější informace mnohdy nespisovnou češtinou? Jsou na vině učitelé, jejichž výuka českého jazyka není interaktivní? Ovlivňují

špatný stav češtiny snad někteří naši politici, kteří se neprezentují zrovna nejkrásnější češtinou? Co si o stavu českého jazyka myslíme my, studenti a žáci? Je pro nás čeština náročná? Chybujeme častěji v písemné formě, nebo nám dělá větší problém správně se vyjádřit ústně? A jak se nám vůbec čeština jako jazyk líbí?

PhDr. Jitka Stáňová vystudovala Filozofickou fakultu UK v Praze a od roku 1993 vyučuje český jazyk a dějepis na Gymnáziu Elišky Krásnohorské v Praze, prvním dívčím gymnáziu ve střední Evropě.

Jakým směrem se podle vás v současné době český jazyk vyvíjí?

To je velmi široká otázka, ale obecně si myslím, že bohužel dochází k úpadku kultury vyjadřování, a to jak v písemné, tak v mluvené formě. Hlavní příčinou je asi špatné používání jazyka ve sdělovacích prostředcích, tedy v médiích. Mnohdy se v nich vyskytují také anglikanismy, které ovšem v češtině mají svůj vlastní výraz.

Kde ale tedy máme my mladí brát vzor? Z médií to zřejmě nebude...

Z médií určitě ne! Asi dnešním mladým lidem poradím buďto vybírat si knihy, které jsou dobře přeložené, nebo se vrátit k českým autorům, kteří používají ve svých dílech krásný jazyk. Já vždy doporučuji Otu Pavla nebo Karla Čapka, který by měl být vzorem i pro naše novináře.

Učíte na gymnáziu už řadu let. Dokázala byste srovnat kvalitu vyjadřování studentů v dnešní době a v době například před deseti lety?

Myslím si, že z hlediska slovní zásoby v dnešní době studenti pokulhávají. V dnešní době totiž převládá trend pracovat s počítačem, podle toho jejich způsob vyjadřování také vypadá. Používají bohužel mnohdy primitivní vyjadřování, já tomu říkám „počítačový jazyk“. Navíc dnešní mladí lidé nečtou, i to přispívá k tomu, že svou myšlenku neumějí správně zformulovat a neumějí se zkrátka vyjádřit.

Někteří pedagogové ze základních škol říkají, že čeština romských žáků není srovnatelná s češtinou ostatních žáků, je

přítelně horší. Přesto mnoho romských dětí například v Praze romsky neumí, čeština je jejich mateřštinou. Co si o tom myslíte?

No já si to vždycky vysvětlovala tak, že se v romských rodinách mluví romsky, a že se tím pádem jejich schopnost vyjadřovat se omezuje jenom na školu.

Vojta,
16 let, gymnázium

O soutěži Hezky česky jsem slyšel, z našeho gymnázia se spolužáčka dostala až do samotného finále. Myslím si, že patřím mezi studenty, kteří češtinu docela ovládají. Občas mi ale dělá problémy gramatika, jsem totiž dyslektik.

Alois,
13 let, základní škola

Podle mě je čeština hodně těžká. Občas mi dělá také problémy, ale nic si z toho moc nedělám. Určitě nejsem sám, komu čeština dává zabrat...

Hana,
15 let, základní škola

Vážím si své mateřštiny, protože mi přijde hezká, a myslím si, že ji také dostatečně ovládám. Mám dojem, že v dnešní době dělají mladým lidem asi největší problém správně česky psát.

Nikola,
15 let, základní škola

Čeština pro mě nepředstavuje nějaký velký problém. Možná to bude také tím, že ráda čtu, a to hlavně časopisy. O soutěži Hezky česky nevím. Pokud ale budu mít tu odvahu a chuť, ráda se do ní přihlásím.

Nemají podle vás větší problémy s češtinou vietnamští studenti, kteří se do Čech přistěhovali jen před několika lety a doma mluví ve většině případů svým jazykem? Přesto, jen u vás na gymnáziu studuje asi dvanáct Vietnamců, Romové na gymnáziích chybějí...

Musím říci, že Vietnamci jsou neuvěřitelně citliví a pracovití. Ve třídě mám například studentku, která z Vietnamu do Čech přijela před pěti šesti lety, a mnohdy jsou její písemné práce z hlediska vyjádření lepší než práce českých studentů. Na našem gymnáziu je asi dvanáct vietnamských studentů a skutečně ani jeden z nich nepatří mezi průměrné, všichni patří do skupiny lepší než průměrní.

Malířka z východoslovenského paneláku

Ladislava se narodila před pětadvaceti lety se ve Spišské Nové Vsi na východním Slovensku. Nyní žije v Praze, kde pátým rokem studuje Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v konceptuálním a intermediálním ateliéru Jiřího Davida. Věnuje se malbě sprejovou techniku

kou a krom toho hraje i na bicí ve skupině Selfbrush. Na jaře tohoto roku byla vybrána mezi deset nejlepších mladých umělců v Evropě v soutěži Sovereign Art Prize 2007.

Ladka vystudovala Střední školu užitého výtvarnictví v Košicích, obor keramika-porcelán. Po absolvování malby na umělecké fakultě Technické univerzity v Košicích se rozhodla pro stáž v Praze, která ji natolik okouzila, že do ní nakonec přesídlila.

Její tvorba vychází ze samého nitra, podle kritiků je Ladka neskutečně nadaná. Díla nevyjadřují jen srdceryvná sociální témata, kterým mladá malířka věnuje svou pozornost. Především z komiksů, ale i z některých obrazů cítíme i autorčin cynický a ironický pohled na svět.

Kontakt na Ladku jsem dostal od známé, která se také věnuje umění. Setkali jsme se už strašně dávno v experimentálním prostoru NOD na schodech. Venku bylo ještě chladno a sychravo, ale Ladka byla ochotná si povídat. Bohužel se mi náš rozhovor z diktafonu omylem vymazal. Tak jsem ho musel udělat ještě jednou.

Coming in/out?

Pocházím ze sídliště z východního Slovenska. Odmala jsem obklopena bílými a dlouho jsem ani nevěděla, že jsem Romka. Jednou o mně na základní škole říkali spolužáci, že jsem nějaká divná, taková tmavá, potom pokřikovali „fuj cikán, cikán“, což je podle mě na východním Slovensku „normální“, běžný rasismus. Přišla jsem domů a ptala se maminky, co je na mně divného, a maminka řekla: „Tvůj otec je Rom.“ Nikdy předtím jsem to nevěděla. Maminka je neromského původu. V podstatě jsem vyrůstala v bílém prostředí. Otec se moc se svou rodinou nestýkal, až v nedávno se začali opět navštěvovat. Neumím romsky, a zvláštní je, že ani moji příbuzní z otcovy strany. Já právě nevím, jak se mám cítit.

Nevím, kdo jsem

Necítím se ani jako bílá, ani jako Romka. Sama nevím, kdo jsem. Ještě jsem si nenašla tu správnou cestu. Cítím se cizí v obou komunitách. Ta bílá je mi trochu bližší tím, že jsem v ní vyrůstala, ale stále jsem v ní odsuzovaná kvůli tmavému zevnějšku. Je to opravdu komplikované. Byla jsem z toho dost nešťastná, v pubertě jsem proto odešla do punkové komunity, kde neřešili můj původ. Jsou to úplně pohodoví lidé.

Ačkoli Ladislava neudrzuje kontakt s romskou částí rodiny, probudilo se v ní romství, které interpretuje svými malbami. „Na mým obrazech je to hodně znát a cítit, říkají lidé,“ svěčila se mi.

Nejčastěji Ladku inspiruje každodenní život. „Někdy abstrahuji a zacházím do surrealistických podob.“ Pracuje především se sociální tematikou. Má ráda graffiti, komiks, subkulturu, popkulturu a street art.

Ladčino poselství – vzkaz pro mladé, kteří se stydí být Romy

V první řadě by měli být na sebe pyšní, a ne se za to stydět. Protože Romové jsou citliví, emotivní a většinou talentovaní. Nechci generalizovat, ale Romové jsou talentovanější a za svůj temperament by se neměli stydět, i když vím z vlastní zkušenosti, že je to velmi těžké.

Když se mě někdo zeptá, jestli jsem Romka, lidem jakože v pohodě řeknu že jo, ale někdy lžu a řeknu, že jsem původem Rumunka, nebo si vymyslím úplně blbosti. Ještě se to stále bojím říct naplno.

Její rodina

Otec Ladislav Gaží je chemický inženýr a pracuje v brazilsko-italské společnosti. Matka Mária Gažiová je psychologka. Ladislava má ještě starší sestru Lucii, která po gymnáziu studovala filmovou režii a jazzový zpěv. Hostuje v několika divadlech. Objevila se i v seriálu slovenské televize Rodinné tajomstvá a ve filmech Kruté radosti nebo Jazzus.

Profesor Jiří David hovoří o své posluchačce Ladce

„Ladka Gažiová k nám přišla do ateliéru na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou z Akademie výtvarných umění. Byla přijata do třetího ročníku. Jevila se nám jako velmi nadaná a pokračuje to tak stále. Její práce procházejí určitým vývojem, který je čím dál lépe viditelnější. Její práce se dá specifikovat tak, že vychází z určitého komiksového bukletového způsobu, objevují se v ní parodující a ironizující formální prvky, které Ladka zpracovává do celospolečensky závažných burcujících a tragických témat. Je v tom určitá bolest, zároveň i nostalgie a znepokojení se stavem společnosti. Respektuji její práce zabývající se stavem společnosti, jako byla třeba tragická událost v Beslanu. V poslední době přechází do intimních zpovědí, s nimiž jsme jako diváci schopni se identifikovat. Přestože ještě nedokončila studium, absolvovala Ladka důležité výstavy v Česku, na Slovensku i v zahraničí. Zúčastnila se i prestižní celoevropské soutěže pro současné mladé vizuální umění – Sovereign Art Prize v Londýně, kde se probojovala do první desítky. V současné době vystavuje na Prague Biennale, což je mezinárodní výstava, jež se v Praze objevuje jednou za dva roky. Pořadatelem je italský odborný umělecký magazín Flash art. Ladislava vystavuje tři své malby za Českou sekci a myslím si, že je to pro ni důležitá výstava, která jí pomůže uvědomit si, čím je. Na jednom z obrazů na pražském bienále je znázorněna romská cimbállovka v takovém prázdňém prostředí a na muzikanty padá déšť z krve. Vystihuje to emoci smutku a zároveň surovosti a takovou celkovou melancholií.“

Tvorbu Ladislavy Gažiové můžete zhlédnout do 16. září v Karlínských halách.

Tichý žár Le Čavendar

Kale, kteří pocházejí z Rokycan, jsou dnes už klasikou rom popu. V rokycanské líně se objevila další skupina Le Čavendar, která vydala své první album s podporou zpěvačky Idy Kelarové a jejího partnera Dezidera Duždy. Ida Kelarová se ujala produkce, Dužda kaple přispěl aranžemi. Bez této pomoci by se Le Čavendar sotva dočkali debutového alba, které pojmenovali podle sebe.

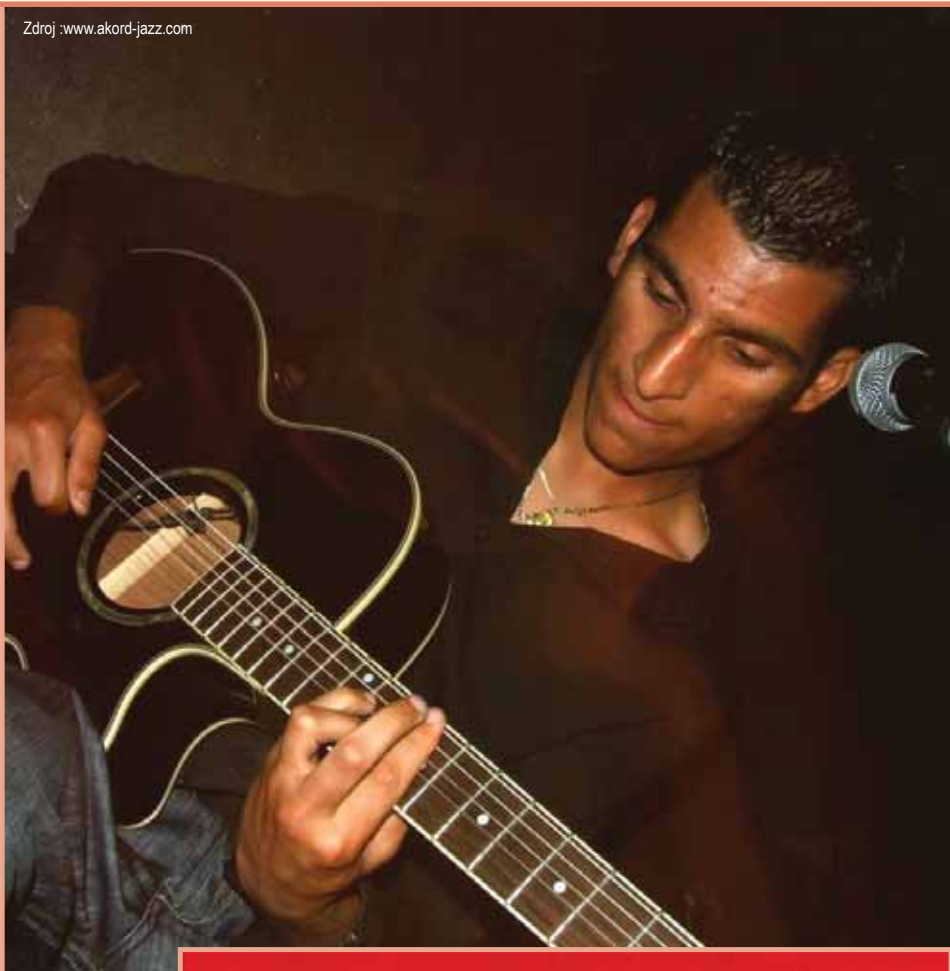
A nutno říci hned na úvod, že o talentu kapely není pochyb. Náladu spontánní uvolněnosti, ve které se mísí radost, rytmické souznění a zpěvnost, vykouzlí Le Čavendar od prvních tónů alba. Mimochodem leccos napovídají jména muzikantů a zpěváků, jejichž věk byl v době natáčení desky (2001) mezi čtrnácti a osmnácti lety. Příjmení Miko posluchači znají ze sestavy Kale, s nimiž donedávna zpívala Věra Bílá. V sedmičlenné partě Le Čavendar, která je čistě pánskou záležitostí, jsou Mikové hned čtyři: Emil a Alois zpívají, Marek hraje na sólovou kytaru a Jaroslav ovládá baskytaru. Sestavu doplňuje zpěvák a kytarista Jan Dužda, další zpěvák Emil Giňa a hráč na perkuse Martin Horváth.

Muzika Le Čavendar se spoléhá na vícehlasy, ostatně vokál je vždy nejvhodnějším a nepohotovějším nástrojem v partě mladých lidí. Tohle společné sdílení hudby je dané už v úvodu desky, kdy ze skrumáže hlasů někdo vykřikne: „Tak kdy? Už?“ A spustí se muzika. Čtyři hlasy se k sobě výtečně hodi, v úvodní písni Šun amen Devla (Vyslechni nás, Bože) chvíli vystupuje do popředí vokál Jana Duždy, pak se jakoby vrací zpátky do vícehlasy, které příjemně drží táhlou melodii a zároveň je v nich obsažen vnitřní rytmus. Druhá skladba So kamehas (Co jsi chtěla) zní folkrockově a zároveň romsky, je to jedna z nejzajímavějších písní na desce. Opět se v ní uplatní sborové vokály, které rytmicky „prostrhávají“ kytaru.

Zpěvnost výtečně srůstá s tepem nahrávky. Kapela má jiskru i ve velmi pomalých, baladických skladbách, jako je Sako vakerei (Všichni povídají), jež zároveň působí velmi křehce. Je slyšet, že spontaneita je pro skupinu naprosto přirozená, ale není to nekontrolované stržení zpěvem a rytmy. Muzika má kultivovaný styl, ve kterém hoří všechny ohničky emocí. I nenápadně, jakoby lehce jazzové figury baskytary nebo kytary patří k Le Čavendar ve skladbě Pačiv (Úcta).

Celý projev kapely, která se netváří výbojně a světoborecky a přesto má lyrické kouzlo, provází velká citlivost a jemnost. Perkuse i kytary by mohly vyluzovat větší hřmot, ale mladí muzikanti už vědí, že méně znamená více. Dokážou vložit energii do ztišených temp a zvonivých vyhrávek kytar (Čačipen, Pravda). Zaujmu posluchače tím, jak přesně hrají, aniž plýtvají notami. Jejich muzika se zdá jednoduchá a zvládnutelná, ale to je právě omyl. Kouzlo hudby Le Čavendar spočívá v určité prostotě, která je tím silnější, čím méně se k ní dá dodat.

Zdroj: www.akord-jazz.com

Le Čavendar

Devět písní Le Čavendar se proto obejde bez samplů, dalších nástrojů a pomůcek, které by zvýšily tlak hudby na posluchače. Způsob, kterým se tyto skladby dostávají do nitra, je přirozená uhrančivost. Přesně podle textu z písně Phen (Řekni): „Co budeme dělat, život budeme žít.“

O tom všem, také o pláči i lásce, písně Le Čavendar vypovídají.

Zdroj: www.akord-jazz.com

Podpora Romů v Praze pokračuje

Dnes vám opět přinášíme aktuality z projektu EQUAL.

Projekt rozvojového partnerství „Podpora Romů v Praze“ s názvem „Podpora celoživotního učení a postupů umožňujících vyloučeným romským komunitám v Praze rovnoprávný přístup na trh práce“ nabízí pražským Romům nejrůznější aktivity, které jim pomáhají při vstupu a uplatnění se na trhu práce.

Jedná se o dlouhodobý program financovaný z rozpočtu EU a státního rozpočtu České republiky.

Mezi nejzajímavější novinky z posledního období patří bezpochyby kursy na ukončení základního vzdělání, PC kursy a mediální kurs pro mladé Romy.

První ročník dálkového kursu na ukončení základního vzdělání je úspěšně u konce. Na základní škole Havlíčkovo náměstí v Praze 3 proběhl ve školním roce 2006/2007 bezplatný kurs pro uchazeče se zájmem o ukončení základního vzdělání. Základní škola, která je v projektu EQUAL jedním z partnerů příjemce občanského sdružení Slovo 21, organizovala tento unikátní, svého druhu jediný kurs v České republice.

„Základní škola v Praze 3 postupně vytvořila vzdělávací plány jednotlivých předmětů a osnovy pro výuku na ukončení základního vzdělání. Průběh výuky byl veden se zaměřením na žáky z odlišného sociokulturního prostředí a frekventantům kursu se individuálně věnovali plně kvalifikovaní a zkušení učitelé,“ uvedla ředitelka školy Irena Meisnerová.

Kurs pro ukončení základního vzdělání probíhal dálkovou formou, žáci docházeli na pravidelné konzultace. K dnešnímu dni úspěšně složilo závěrečnou zkoušku a obdrželo doklad o ukončení vzdělání 9 absolventů. Většina z nich již podala přihlášku a byla přijata na učební obor nebo střední školu.

„Absolventům kursu se velmi zvýšila možnost dalšího vzdělávání a šance uplatnit se na trhu práce,“ dodala Irena Meisnerová.

Základní škola má kvalifikaci k těmto kursům ze školského zákona, vzhledem ke specifičnosti tohoto kursu žádala o povolení Městskou částí Praha 3 a MHMP, které obdržela i na příští rok, kdy zahájí další běh. V září 2007 tedy škola otevírá další bezplatný kurs pro uchazeče o ukončení základního vzdělání. Zájemci z Prahy se mohou již teď hlásit na adrese školy nebo u ředitelky školy. Vzhledem k velkému počtu mimo-pražských zájemců plánuje základní škola v rámci dalších projektů rozšířit kursy na ukončení základního vzdělání i do dalších měst.

Další partner projektu, občanské sdružení Romea, v rámci projektu úspěšně pokračuje s PC kursy a mediálním kursem pro mladé Romy.

Dne 4. června 2007 proběhla v Internetovém centru Romea v Moravské ulici na pražských Vinohradech poslední hodina již třetího běhu PC kursu pro mladé Romy z Prahy. Lekce úspěšně absolvovalo 6 z 10ti přihlášených účastníků. Za všechny tři běhy PC kursu tak získalo osvědčení již 17 kursistů. Osvojili si základní obsluhu a práci s počítačem, naučili se

Foto: ZŠ Havlíčkovo nám., Praha 3

ovládat operační systém Windows a programy MS Office – Word, Excel, Outlook, Internet Explorer a Power Point.

„PC kursy otevírají absolventům nové možnosti v zaměstnání a dalším vzdělávání. Jako výrazná podpora na trhu práce se kursy projeví již u 5ti absolventů, kterým se po jejich absolvování podařilo získat zaměstnání. Poslední běh PC kursů pro začátečníky chystá Romea na začátek září,“ řekl Adam Pospíšil, koordinátor projektu.

Dne 2. dubna nastoupili dva studenti mediálního kursu na pilotní stáž do redakce zpravodajství České televize. Začala tím další fáze přípravy jedenácti kursistů na práci v oblasti médií.

Claudii Lavičkovou a Tomáše Bystrého přijal šéf zpravodajství ČT Zdeněk Šámal na pilotní třítydenní stáž, během níž mají možnost seznámit se s principy práce v televizním zpravodajství. Vystřídají postupně několik pořadů, ve kterých budou absolvovat celodenní proces přípravy a realizace vysílání. Po uplynutí zkušební doby budou mít studenti možnost ve stáži pokračovat.

Další studenti absolvují praxe v redakci časopisu Romano vodi, který vydává Občanské sdružení Romea, a 3 kursistky nastoupí v červnu na měsíční stáž do Českého rozhlasu. Mediální kurs probíhá od března 2006 formou víkendových výukových bloků. Součástí studijního plánu jsou předměty úzce související s teorií i praxí novinářské práce – např. český jazyk, práce s PC, publicistické žánry, sociologie, rétorika, rozhlasová tvorba, televizní tvorba atd. V kursu vyučují renomovaní lektori jako Jiřina Šiklová, Libor Dvořák, Aleš Vrzák a další.

Tradiční romská řemesla – tentokrát ke kovo zpracujícím

Nejstarším řemeslem, kterým se Romové živili po staletí a někde je provozují i dodnes, je kovářství – chart'askeri but'i. Romským kovářům a jejich rodinám bylo v minulosti jako prvním dovoleno se usazovat, místní obyvatelstvo si jich vždy vážilo a mnohde byli ještě v padesátých letech jedinými obecními kováři.

Jejich dílna byla dříve přenosná, pracovali na zemi vsedě nebo v kleče – tak, jako dodnes ještě někteří „chart'asa“ v Bulharsku, Rumunsku či jinde v balkánských zemích a jako jejich příbuzní v indickém Rádžastháně. Až v 18. a 19. století začali naši usadlí Romové pracovat vestoje, v malých dílnách. Základní vybavení zůstává stejné: kovadlina, nákova (romsky amoñis) již ale není přenosná a je větší, zatímco dříve byla železná tyč s nákovou zaražená do země. Druhou základní součástí je měch (zvaný pišot) – předtím malý přenosný, z beraní nebo kozí kůže, s dvojitou dřevěnou lištou s průvlekem pro palec ruky a v dolní části opatřený dvěma kovovými rourkami. Při rozevření dlaně měch nabíral vzduch, při zavření se uzavíral a tím proudil do výhně, do ohniště (vigña). Měch byl pak často párový.

Pozdější, už trvalé kovářské dílny, z nichž některé se donedávna zachovaly na jižní Moravě a dodnes na Slovensku, byly vydělené části romských obydlí nebo samostatné dřevěné „boudy“ či kryté přístřešky. Kovář zde pracuje vestoje, velký měch (pišot) je zavěšen do dřevěné konstrukce, vedoucí k výhni.

Používané kovářské nástroje se příliš nezměnily: kladivo (*sviri, čokanos*), kleště (*silavis*), sekáč (*duršlovo, kopid'i*), průbojník (*dorñikos* či *čalavkerdo*), kropenka (*vachtura*) a další.

Kováři dlouho používali dřevěné uhlí (kaštune angara), které si dříve mnohdy sami pálili v milířích. Mezi nejčastější výrobky romských kovářů patří hřebíky s větší či dvojitou, rozklepanou hlavičkou, nazývané místním obyvatelstvem „cikánské hřebíky“ (*romane karfina*), podkovy (*petalos*), řetězy, motyky (*graca*), kramle (*šingli, kramla*), různá kování a další věci potřebné pro domácnost a v zemědělství. Mezi romskými kováři vznikly postupně velké společenské rozdíly, ale vždy byli, spolu s muzikanty, nejvýše postaveni v rámci své komunity i celé obce. Stejně tak i jejich rodiny, včetně dětí, které se na kovářské výrobě vždy podílely.

Zpracování kovu, znalosti a dovednosti, si předkové Romů přinesli už ze své indické pravlasti a tato řemesla provozovali po staletí, ojedinele až dodnes.

Současní, v rámci někdejšího Československa poslední chart'asa se snaží v dalších generacích udržovat a rozvíjet tradici tohoto poctivého řemesla, třeba i za pomoci moderní svářečské techniky. Výjimečných kvalit dosáhlo umělecké kovářské družstvo Rigokov v Dunajské Lužné (dnes součásti Bratislavy), které se proslavilo už od roku 1969 jako družstvo tehdejšího Svazu Cikánů-Romů. Již několik generací zde rodiny Rigových a Šarkoziových vyrábějí nejen mříže, kované náhrobní kříže, dveřní kliky a další výrobky, ale i kopie historických zbraní a kovových doplňků pro rekonstrukce památkových objektů a také kované nábytek, o který je zájem v západoevropských zemích. Dnes se už dvě zdejší dílny uměleckých kovářů naopak rozrůstají a vychovávají mladé romské kováře. V České republice bohužel obdobné družstvo není.

Kotlářstvím se zabývali především olašští Romové ze skupiny Kalderašů. Ještě do konce 50. let i u nás mistrně vyráběli měděné kotle a kotlíky, pánve a další výrobky vyklepáváním a vytepáváním. Vyměňovali je pak za potraviny a šatstvo – podobně jako usadlejší kováři – nebo je prodávali na městských trzích. Po násilném usazení těchto skupin v roce 1959 se u nás počet kotlářů výrazně snížil. Svou tradiční řemeslnou výrobu museli zaměnit za opravářské práce, kdy pocínováním a záplatováním opravovali starší kotle pro větší kuchyně, hrnce a další nádobí. Kotlářství, stejně jako kovářství a další tato rukodělná řemesla, byla však postupně vytlačována sériovou výrobou, a to nejen v případě řemesel romských.

K tradičním řemeslům a dovednostem, i když méně rozšířeným, patřilo donedávna i **zvonkařství**. Zajímavými výrobky jsou zvonce a zvonky různých velikostí a tvarů, vyklepávané ze silnějšího plechu nebo z mosazi, používané pak pro krávy, ovce i kozy. Někteří Romové přitom využívají svých kovářských, klempířských či kotlářských zkušeností. Při výrobě plechových zvonků vyznačený tvar vystříhnou, a než dojde k vytepání a zaoblení stěn zvonce, přinýtují dvě ouška do středu ještě nepřestříhnutého plechu, zvenku na zavěšení řemenu a zevnitř na zavěšení „srdíčka“ tenkým koženým páskem. Větší zvonce (*kolompo*) pro dobytek mají pak hrubší, tzv. plechový hlas a menší zvonečky (*čengoro*) pro ovce mají hlas vyšší, i když různého zabarvení.

Romský kovář

Kotlářství provozovali až do 60. let i u nás olašští Kalderere

Foto: Muzeum Romské kultury v Bmě

Romští zvonkaři při konečném ladění spojují řemeslnou zručnost se svým hudebním citem.

Zvonky jsou tedy zhotovované buď z plechu, nebo z mosazi a potom vypálené. Zatímco s některými těmito výrobky je možné se setkat ojedinele dodnes, zhotovování zvonů z mědi, vyráběné jednoduchou slévarenskou technikou, už zaniklo začátkem 60. let.

V příštím, už páté části našeho miniseriálu si připomeneme řemeslné dovednosti Romů, vycházející ze zpracování přírodních materiálů, dřeva a proutí – a řekneme si o korytářích, košíkářích, košťatářích, o výrobcích nepálených cihel-vačků a o dalších romských dřevozpracujících řemeslech.

Zaniklý svět českých Romů a Sintů

V září bude ve Veletržním paláci zahájena výstava, jež se bude snažit uceleně veřejnosti představit původní romskou kulturu z Čech a Moravy. Za poslední rok to bude podruhé, co Veletržní palác hostil expozici věnovanou Romům. Před rokem tamní prostory seznamovaly návštěvníky s romským holocaustem.

Kulturu českých Romů připomenou vedle jiných předmětů i staré fotografie. Snímky zachycující svatby, pohřby, vozy či tradiční oděv dnes představují hodnotný etnologický materiál. Autoři výstavy projeli celou Českou republiku, aby našli osoby, které by kýžené rodinné fotografie mohly vlastnit. „Skládáme z nich mozaiku rozdrčeného romského života. Někteří lidé na nich poznají ty, které viděli naposled před deportací,“ uvedl pro ČTK organizátor výstavy Markus Pape z Výboru pro odškodnění romského holocaustu.

ilustrační foto RV

Zdroj: www.ronahartner.com

Festivalové léto

S blížícím se létem opět nastává období, kdy Českou republiku zaplaví hudební festivaly mnoha žánrů. Vybrali jsme z nich několik, na nichž by neměl chybět žádný příznivec romské muziky.

Hned zkraje prázdnin láká svým programem královéhradecký festival Rock for people. Ve dnech 4.–6. 7. na něm vedle mnoha jiných vystoupí dvě romské hvězdy, kterým se podařilo získat srdce nejen romského publika – Guločar a Gipsy.cz. Čtveřice Gipsy.cz přijede mimo to ve dnech 17.–19. 8. zahrát a zarapovat do Vizovic na 40. ročník tamního Trnkobraní. Romský funk v podání brněnské kapely Guločar pak zazní rovněž na festivalu Benátská noc, který se uskuteční ve dnech 27.–29. 7. na Malé Skále a do třetice vystoupí ve dnech 25. 8. na Kutnohorském festivalu.

Letošní Sázava fest uvítá hned dvě romská zahraniční hudební překvapení. Prvním z nich bude rumunská zpěvačka a herečka německého původu Rona Hartner. Kdo viděl film Tonyho Gatlífa Gadjó dílo, jistě vzpomene na okouzující a vášnivou Sabinu. Neméně nespoutaný vokální i taneční projev v doprovodu houslí, akordeonu a kytary bude k vidění v pátek 3. 8. O den později vystoupí maďarská kapela Romano drom, která kromě tradiční hudby olašských Romů přijede do Čech představit své nové album Po Cheri.

„Nalad’te“ si TERNO!

Už je to víc než půl roku od doby, kdy občanské sdružení Romea spustilo pravidelné vysílání televizního pořadu o mladých a nejen pro mladé TERNO. Za tu dobu přineslo řadu reportáží o mladých Romech, kteří jsou nadaní v nejrůznějších oborech. Hostem reportáže se však může stát každý mladý Rom, který svůj volný čas tráví efektivněji než bloumáním po ulicích. „Všechna setkání s lidmi, se kterými jsme doposud natáčeli, pro mě byla vždycky nesmírně obohacující. Každý rozhovor s někým zajímavým je pro mě opravdovým svátkem,“ uvedl moderátor pořadu Tomáš Bystrý. Protože TERNO je o mladých lidech a i samotní tvůrci pořadu ještě studují střední školu, ponese se letní díl v duchu prázdnin. „Na léto plánujeme díl věnovaný letním láskám, prázdninám, dovoleným, ale i brigádám,“ prozradil Tomáš Bystrý.

Foto: Tomáš Bystrý

Ještě před tím ale tvůrci pořadu potěší všechny ty, kteří nestihli všechna koncertní vystoupení letošního Khamora. Právě pro ně je určen speciální díl s exkluzivním ohlédnutím za jednotlivými koncerty festivalu Khamoro. Po prázdninách bude na diváky TERNA čekat nejedno překvapení. Velkou změnou bude rozšíření realizačního týmu Tomáše Bystrého a kamerama-na Ondřeje Šachy o další moderátorskou tvář. To však není vše. Chcete-li vědět víc, „nalad’te“ si v září www.romea.cz/romeatv.

Gypsy celebration posedmé!

Tábor pro romské děti z dětských domovů a sociálně slabých rodin, hrad Svojanov a několikadenní nepřetržitě hudební dění. To všechno tradičně patří k romskému festivalu Gypsy celebration, pořádanému občanským sdružením Miret, který letos již posedmé ožíví prostory a nádvoří hradu Svojanov.

Od pátku do neděle se na pódiu vystřídají desítky kapel z Čech a zahraničí, mezi nimi jména zvučná i zatím neznámá. Každopádně, tak jak je na Svojanově zvykem, čeká návštěvníky pestrý víkend s nezapomenutelnou atmosférou.

Páteční podvečer bude ve znamení nastupující romské generace. Mezi talentovanými dětmi a mládeží vystoupí např. Adriana Gaborová, Valika Duždová, Jolana Oláhová, Jiří Daniel či bratři Holubovi.

Ze Slovenska zavítají děti z tanečně-pěveckého souboru Kesaj, za Českou republiku zatančí soubor Cikne čhave, M dance club junior a soubor Mersi.

Od 21 hodin pak děti na pódiu vystřídá Ida Kelařová a Romano Rat, kteří společně s amatérským pěveckým sborem Apsora oficiálně zahájí 7. ročník Gypsy celebration. Následovat bude slovenská skupina Romani zor, čeští Gitans a Romano Zorba. Jako speciální host pátečního večera se předvede maďarská formace Varadi Roma Café. Sobotní večer ovládne tradiční romská hudba. Tancem ho zahájí taneční soubor M dance club profi a pak už bude večer patřit výhradně hudbě. Přijedou Terne čhave, ze Slovenska Ondra Krajňák a band. Jako speciální host zavítá na Svojanov z Německa Titi Winterstein, který účinkoval i na letošním festivalu Khamoro. Významným hostem bude rovněž Martin Bies ze Slovenska a Flamenco Clan.

Poslední festivalový večer bude patřit tradiční romské hudbě. Mezi prvními vystoupí Jarka a Vlado Sendreiovi ze Slovenska, ze stejného kraje přijede Kaľi čerčeň, Bartošovci či cimbalovka Karola Radiče se svým hostem Věrou Bílou.

Gypsy celebration však není jenom o hudbě. Každoročně nabízí pestrou nabídku přednášek, tanečních a pěveckých workshopů a filmů s romskou tematikou. Letos bude na programu také zahradní party s tancem v latinsko-americkém rytmu, včetně tematického workshopu. To vše pod vedením romských umělců a etnologů.

Svojanovská hudební smršť na hradě Svojanov u Poličky začíná 27. července.

Foto: archiv RV

Ve zkratce...

– Romské umění se na 52. mezinárodním kulturním Bienále v Benátkách dočkalo prvního samostatného pavilonu nazvaného Ztracený ráj. Díla šestnácti romských umělců osmi zemí Evropy budou k vidění do 21. listopadu. Hlavním cílem expozice je rozbít exotický stereotyp „Cikánů“, který v Evropě 19. století převažoval, a poskytnout romským umělcům rovnoprávné postavení ve světě mezinárodního umění.

– Až do 31. srpna bude v prostorách Letohrádku Kinských k vidění výstava Zapomenutá a současná romská řemesla.

– Od 30. května, kdy měl premiéru film Jiřího Vejdělka Roming, zahájil snímek tour po českých kinech.

– Skupina Točkolotoč zahraje 23. 6. v rámci 2. ročníku svitavského festivalu Pískoviště.

Minikurs romštiny

Text: Jarmila Balážová / Ilustrace: Jiří Miňovský

Překlad: Rena Horvátová

1.

Dcerka: Tati, umíš plavat?

Táta: Samozřejmě že ano, Julinko, ale babička plavat neumí.

E čhaj: Dado džanes the plavinel?

O dad: Kaj te na, Julinko, afe e baba na džanel.

2.

Synek: Babička neumí plavat? Jak to?

Táta: Nikdo ji to neučil, Josífku, ale vás to teď naučím já.

O čhavoro: E baba na džanel the palvinel? Sar oda?

O dad: Niko la na sikhada, Josífku, akana tumen sikhavava me.

3.

Synek: Tati, tati, já už plavu. Podívej!

Táta: No ano, krásné a Julinka taky!

O čhavoro: Dado, dado, me imar plavinav. Dikh!

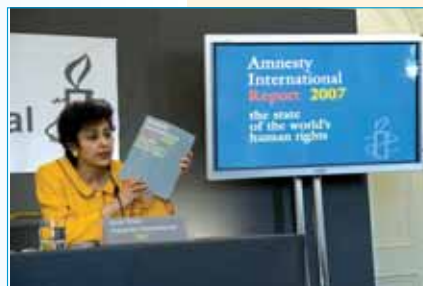
O dad: No he, šukares u e Julinka tiš!

2 – 3

O ačhibena**Kisitind'a o Zdeněk Ryšavý**

O medialne the kompjuterove kurzi, save kerel amaro manušengero jekhetañiben e Romea, den o vast le absolventenge, kana roden e buři. Ko phirelas the kerda o medialno kurzos, šaj kerel buři sar novinaris.

Vaš o manuša, so len na has kompletno zakladno škola, kerdam andro školno berš 2006/2007 hijaba kurzos pre zakladno škola Havlíčkovo náměstí Praha 3.

4 – 5

O vakeriben**E Radka Steklá:****Rodav o phurd maškar o kulturi**

Kada berš pro festivalos Khamoro šaj dikhlan o čitra la romaña autorkatar, sava vičinen Katarzyna Pollok. O farebne dikhle, avrethemengere motivi the o orientalne oramenti sikhaven, hoj e umelkiña perel sigeder andre Indija, sar andre Počiko. Hiñi khatar e Ukrajina u akana dživel imar buter sar biš berša andro Berlínos. Lakeri buři přindžaren andro but evropske štati, andre Australija the andre Indija.

6 – 7

Le čhoneskeri reportaža**E Lenka Kučerová:****Naachařarde hiri pal o Roma andre Břeclava**

Sar dživen o Roma pro Vsetínsko džanen o manuša khatar amaro žurnalis, the khatar o aver medijs. Hin mekh aver Vsetínos, abo mekh aver Vsetíny? Amari reporterka gejl'a andro čačo Vsetínos, the palis mekh andre Břeclava, kaj pen sikhaven tiš ajse problemi.

8 – 9

So hin učardo**E Renata Berková: Dikhas pal o Khamoro 2007**

Prahate has ada berš imar eñaberšengero lumakero romano festivalos. O programos džalas le 28. 5. dži andro 2. majos, o manuša šaj dikhle le akteren khatar amari republika, te bašavel te giřavel avle the o Roma khatar but aver štati. Has te dikhel o tradično romano bašaviben, u paš oda džanas tiš duj seminara, o vistavi, o manuša šaj sikhfonas te khele o flamengo. Agorutno galakonzertos has na tradičnones andro Kongresovo centrumos Praha the bašade odoj o romane kapeli.

10 – 11

O komentimen ačhiben, e anketa**E Gwendolyn Albert: Nisave bale - u šoha nika o fašisticke: O manušiben andro Lety.**

Imar buter sar deš berš kamen o manuša, so has andre koncentračno taboris andro Lety, the kaja dukh předžidile, te kerel pieta ole thanestar. Andro berš 1995 odoj diña e čečiko vlada te kerel baro bar, the akorestar sako berš phundravel o phučiben pal e baličaři stajňa, dikhel, sar o populisti den o rasisticke reakciji, bo kamen e duma pal o manuša, so odoj čore mule, te thovel tel o pindre, u palis mukel te bisterel pre odi kauza - mi perel maškar aver bisterde hiri andal e řinaj.

E Rena Horváthová: E historija andro Lety u Písku

Charnes tumenge phenaha e charři, aře but tragicko historija pal sar pes phenel „cikánský tábor“ andro Lety u Písku.

12

O hiri khatar e luma**Kisitind'a: E Lenka Nádvorníková**

Pal o oficialne hiri dživen pre Balkanos vaj 3,7 milióni Roma, aře e Světová banka phenel, hoj oda hin mek buter, vaj 15 milióni. Buter džene lendar dživen igen čoro dživipen. Pro agor andro foros Řím kamen te kerel štar gava vaš o Roma. O šeralo khatar o foros phenel, hoj avka pen o Roma feder integrinena, aře kritika pre oda thovel o Evropské středisko pro práva Romů v Budapešti: phenel, hoj o Roma perena andre mek bareder segregacija.

13

O komentaris
O Vojtěch Lalík

Le školenge kampil sig te phundravel o jakha, the te kerel bari buti mujal e šikana. Pre sako škola hin vareko, kas avka but na kamen, abo hin les varesavo aver defektos, sostar pes del te kerel o pheras. Oda imar hin šikana. Akana pes mek del vareso te kerel, kim na barola avka, hoj ela sar zakonos the vaš o paťivale čhavore: calo grupa palis ela bari nalači, the e šikana avela lengero programos.

14 – 16

O vakeriben
Vojtěch Lavička:
E cena Borovského! Baro holdos!

E šefredaktorka amare žurnalistar e Jarmila Balážová chudľa nekhagluneder prestižno žurnalisticko cena andre ČR, Novinářská cena Karla Havlíčka Borovského. Andro vakeriben genena, savi bari buti kerel, u džanena, hoj e cena paš late hiňi andre lačhe vasta.

17

E literatura
E Lenka Nádvorníková

Aleďivesengeri romaňi autorka e Ilona Ferková sikhavel realistikones adadivesengero romano dživipen, lengere dukhenca the le problemenca. Andre lakere paramisi pal le manušengero čačikano dživipen šaj šunas moralno likeriben, choč hine irinde džidona čhibaha. Romanes chudňa te irinel, kana arakhľa la Milenaha Hübschmannovo, dži akana diňa avri duj gend'a peskere vakeribnenca.

18

O športos
O Tomáš Bystrý:
Le chuliganen nane e inteligencija

Biš beršengero Rudolf Pokuta Prahatar, kamel te študinel nekhfeder e Fakulta humanitních studií. Te pes odoj na dochudela, šaj avel, hoj les lena pre Fakulta tělesné výchovy a sportu, the študinel a oboris sportovo menedžmentos. Šov beršendar bavinel o fotbalis vaš e FK Dukla Praha, akana imar vaš o „A“ timos. Sar leske has dešthepandž berš, ta has vičindo avri sar nekhfeder talentos andre oda berš. Mangas leske bari bacht paš e proba pre bari škola.

19

Amare jakhenca
O Tomáš Bystrý:
Šukares čečika

O terne manuša na džanen but lačhes peskera dumaha te phenel avri, so lenge hin pro jilo. Ko hin vaše došalo. O medija, o daja the o dada, abo e kompjuterovo kultura? Šunena, so palal duminen o školaka the o študenta the mekh vareso buter la odboričkatar, profesorkatar pre čečiko čhib the pre historija pro gimnaziumos Elišky Krásnohorské Prahate, sava vičinen PhDr. Jitka Stáňová.

20

Džas pal o romano vod'i
Martin Grivalský:
E maľarka khatar o panelakos pre vichodno Slovensko

E Ladislava uliľa pre vichodno Slovensko. Akana dživel Prahate the študinel e Vysoká škola uměleckoprůmyslová andro konceptualno the intermedialno atelieris paš o Jiří David. Jesoste kada berš has avri kidli maškar deš nekhfeder terne umelci Evropatar andre suťaža Sovereign Art Price 2007. Lakere but'a džan avri le komiksendar, hin andre e ironija the e parodija, save e Ladka thovel andre phare temi, so kikiden savore manušen.

21

Le bašavibeskeri recenzija
O Vladimír Vlasák:
Cicho keradipen le Čhavendar

Andro Rokycany, khatar hine the o hirošne Kale, hin mekh aver banda Le Čhavendar. Lengero peršo albumos dine avri, u but lenge pomožinda e Ida Kellarová the lakero partneris o Dezider Dužda. Efta murša Le Čhavendar giřaven, andro buter tořini the pal lengero talentos řiko našti phenel řiř. Te řunen o perše akordi pro albumos, ta maj tumen hin laři spontanno kedva, lořařon, řunen o ritmos the o giřavipen.

22

E Michaela Dvořáková:
O nevipena khatar o Egalis

Pre zakladno škola Havličkovo náměstí Prahate 3 has ada školno berš kurzos, vaš o manuša, so penge kamenas te kerel kompletno zakladno sikhaviben. O kurzos na džalas sako řives, the andre ala řivesa chudle eřa manuša o řil (doklados), hoj len hin kompletno zakladno škola. Buter lendar penge dine o přiřlaři, the dochudle pen pre mařkarutne řkoli, abo pro uřiliskos.

Le manuřengero jekhetarřiben e Romea orgařizinel projektos Podpora Romů v Praze, sikhavel le manuřen andro kurzi te kerel buři le kompjuřerence the kerel vaš lenge o medialno kurzos.

23

E Eva Davidová:
Tradiřne romane buřa - akana pal e buři le trastenca

Andre adadřivesekero řtarto koter genena pal o romane řarřa, kotlara (kalderaša), the pal oda, sar kenas o harangoci so brinkinenas. Sar te kerel buři le trasteha, goři the o mustros, penge le romengere papi ande imar khatar e Indija, the ala buřa kenas but řel berša, řaj varekana oda dikhas the adadřives.

24 – 25

O kulturne skl'ěňčini
Kisitind'a: E Radka Steklá

Viřinaha tumen pre septembrovo vistava pal e tradiřno řechike romengeri the le sintengeri kultura. Phenaha tumenge, save festivali avena řinaje. řaj řunen but muzikantske řanři, the romane kapeli. Dřanena, save temi uřaren řinaje le manuřen, so dikhen pre Terno. U mekh aver kulturne ařhibena, te na bisteren.

TIRAŘ:

Romano vodi
romská duše

Ročník: V
 Číslo: 06/2007
 Vychází: 21.6. 2007
 Cena: 20 Kč
 Předplatné: 18 Kč

Vydavatel:
 ROMEA, o. s.
 Nad Primaskou 38,
 100 00,
 Praha 10

Vychází za podpory
 Ministerstva kultury ČR
 IČO: 266 13 573

Adresa redakce:
 ROMEA, o. s.,
 Žitná 49, 110 00, Praha 1
tel/fax:
 257 329 667, 257 322 987
e-mail:
 romea@romea.cz
internetová adresa:
 www.romea.cz

Šéfredaktor: Jarmila Balážová / **Sekretariát:** Rena Horvátová /
Internetové vydání: Zdeněk Ryšavý / **Fotograf:** Pavel Kubeš /
Grafická úprava: Jiří Miňovský **Romské překlady:** Eva Danišová /
Inzerce: Zdeněk Ryšavý / **Předplatné:** Rena Horvátová /
Redakční rada: Robert Bledý, Eva Danišová, Eva Davidová, Vladimír Červeňák, Jan Rác.
Osvit a tisk: Studio WINTER, s. r. o. **Rozšiřuje:** Dub s. r. o.
Periodicita magazínu: měsíčník
Registrační číslo MK ČR: E 14163

Členové skupiny Dhad Gypsies of Rajasthan - Khamoro 2007, Praha

© Marie Benešová, 2007

